

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra politologie

**Problematické zařazení fašismu a
nacismu v pravolevém spektru**

Bakalářská práce

Autor: Daniel Svoboda

Studijní program: B6701 Politologie

Studijní obor: Politologie

Vedoucí práce: Mgr. Michaela Prouzová

Praha, 2015

Podklad pro zadání BAKALÁŘSKÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
Svoboda Daniel	Bínova 534/12, Praha - Střížkov	F12468

TÉMA ČESKY:

Problematické zařazení fašismu a nacismu v pravolevém spektru

NÁZEV ANGLICKY:

Problematic Classification of Fascism and Nazism on the Left-Right Political Spectrum

VEDOUCÍ PRÁCE:

Mgr. Michaela Prouzová - KP

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

Bakalářská práce bude zkoumat dvě politické ideologie, a to fašismus a nacismus. Bude se zabývat jejich vznikem, vývojem a režimy, které v plné míře, či alespoň částečně jednu nebo druhou ideologii aplikovaly. Pozornost pak bude věnována zejména nacistickému režimu Třetí říše a ostatní fašistické režimy poslouží ke komparaci.

Autor práce bude hledat fakta, mapovat historické kroky a činy a dokládat historické reálie. Na jejich základě se pokusí určit, kam zařadit obě ideologie v rámci pravolevého politického spektra.

Podle názoru většiny odborníků jsou fašismus i nacismus ultrapravicové ideologie, ovšem existují i takové názory, že se naopak jedná o ultralevicové ideologie, podobně jako komunismus. Tyto názory dříve zastával například představitel rakouské školy Friedrich August von Hayek a i dnes se k němu kloní stále více lidí, převážně libertariánů.

Cílem práce bude dokázat správnost většinové teorie, tedy, že jak fašismus, tak z něj vycházející nacismus jsou ultrapravicové ideologie, a že důkazy pro to lze jednoznačně spatřit na základě analýzy historických faktů a reálií. Stejně tak bude cílem prokázat značný rozdíl mezi fašismem a socialismem, ale také mezi nacismem a neonacismem, jelikož zde může být onen důvod dnešní názorové roztržitosti ohledně zařazení těchto ideologií v pravolevém politickém spektru. Z metodologického hlediska bude práce koncipována jako komparativní případová studie.

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

Seligmann, Matthew a Davison, John a McDonald, John. 2008. Ve stínu hákového kříže: Život v Německu za nacismu 1933-1945. KMa, s.r.o.

von Hayek, Friedrich August. 2010. Cesta do otroctví. Brno: Barrister & Principal.

Massaquoi, Hans-Jürgen. 2001. Destined to Witness: Growing Up Black in Nazi Germany. William Morrow Paperbacks.

Soukup, Václav. 2004. Dějiny antropologie - Encyklopedický přehled dějin fyzické antropologie, paleontologie, sociální a kulturní antropologie. Karolinum.

Gebhart, Jan a kol. 2000. Kronika druhé světové války. Praha: Fortuna Print.

Eberle, Henrik a Uhl, Matthias. 2006. Akta Hitler. Praha: Euromedia Group.

Balík, Stanislav a Kubát, Michal. 2004. Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů. Praha: Dokořán.

Heywood, Andrew: Politické ideologie, Praha: Victoria Publishing 1994.

Prorok, Vladimír a Kuprák, Milan: Politické ideologie a teorie v dějinách, Praha: VŠE 1998.

Říchová, Blanka: Přehled moderních politologických teorií. Empiricko-analytický přístup v soudobé politické vědě, Praha: Portál 2000.

Podpis studenta: .....

Datum: .....

Podpis vedoucího práce: .....

Datum: .....

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Michaele Prouzové za obsahové a stylistické rady a veškerou další pomoc při tvorbě této bakalářské práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval (pod vedením vedoucí bakalářské práce) samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Praze dne .....

Podpis studenta.....

ANOTACE

Svoboda, Daniel. *Problematické zařazení fašismu a nacismu v pravolevém spektru*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2015, 96s.
Bakalářská práce

Bakalářská práce bude zkoumat dvě politické ideologie, a to fašismus a nacismus. Bude se zabývat jejich vznikem, vývojem a režimem Třetí říše, kde byla nacistická ideologie plně aplikována. Budeme detailně analyzovat politiku nacismu na příkladu německé Třetí říše a uvedeme také příklady jiných zemí s fašistickými režimy nebo některé dnešní nástupce fašistů.

Autor práce bude hledat fakta, mapovat historické kroky a činy a dokládat historické reálie. Na jejich základě se pokusí určit, kam zařadit obě ideologie v rámci pravolevého politického spektra. Podle názorů většiny odborníků jsou fašismus i nacismus ultrapravicové ideologie, ovšem existují i takové názory, že se naopak jedná o ultralevicové ideologie, podobně jako komunismus. Tyto názory zastával například představitel rakouské školy Friedrich August von Hayek a i dnes se k němu kloní stále více lidí, převážně libertariánů.

Hlavním cílem práce bude dokázat správnost většinové teorie, tedy, že jak fašismus, tak z něj vycházející nacismus jsou ultrapravicové ideologie a že důkazy pro to lze jednoznačně spatřit na základě analýzy historických faktů a reálií. Stejně tak bude naším cílem prokázat značný rozdíl mezi fašismem a socialismem, ale také mezi nacismem a neonacismem, jelikož zde může být onen důvod dnešní názorové roztříštěnosti ohledně zařazení těchto ideologií v pravolevém politickém spektru. Z metodologického hlediska bude práce koncipována jako případová studie.

Klíčová slova: fašismus, nacismus, pravolevé spektrum, pravice, levice

ANNOTATION

Svoboda, Daniel. *Problematic Classification of Fascism and Nazism in Left-Right Political Spectrum*. Hradec Králové: Faculty of Philosophy, University of Hradec Králové, 2015, 96p.
The Bachelor Thesis

This bachelor thesis will examine two political ideologies - fascism and Nazism. It will follow up their creation and development and mainly regime of the Third Reich, which was fully implemented by Nazi ideology. We will analyze in detail policy of the Nazism on the example of the German Third Reich and also we will mention examples of other countries with fascist regimes or some current successors of fascists.

The author will search facts, chart historical steps, acts and demonstrate historical facts. On their basic he will attempt to define which classification of both ideologies on the left-right political spectrum is the best.

In the opinion of most experts, fascism and Nazism are far-right ideologies, but there are also some opinions, which says that both ideologies are far-left, as communism. This opinion was held for example by representative of the Austrian School Friedrich August von Hayek and even today is held by more and more people, mainly libertarians.

The main goal of this work is to prove the correctness of the mainstream theory, that fascism and Nazism (which based on fascism) are far-right ideologies and that the evidence of this can be clearly seen on an analysis of historical facts and Nazy policy. Our other goals will be demonstrate a significant difference between fascism and socialism, as well as between Nazism and Neo-Nazism, as there may be reason of present fragmentation of the opinion about the inclusion of these ideologies in the left-right political spectrum. From the metodological point of view, the work will be drafted as a case study.

Key words: fascism, Nazism, left-right political spectrum, right-wing politics, left-wing politics

ÚVOD	9
1. TEORETICKÁ ČÁST	19
1.1. Kořeny fašismu	19
1.2. Kořeny nacismu	22
1.3. Teorie o zařazení fašismu a nacismu v pravolevém politickém spektru	25
2. KONTEXTUÁLNÍ ČÁST	29
2.1. Nástup NSDAP k moci	29
2.2. Vláda NSDAP před vypuknutím druhé světové války.....	35
2.3. Zahraniční politika NSDAP	38
2.4. Ekonomická a sociální politika NSDAP	46
2.5. Rasová politika NSDAP.....	53
2.6. Sport, kultura, věda, náboženství a příroda v nacistickém Německu.....	59
3. ANALYTICKÁ ČÁST	63
3.1. Von Hayekův pohled na fašismus a nacismus v rámci pravolevého spektra	64
3.2. Příklady dalších fašistických či quasifašistických zemí	71
3.2.1. Fašistická Itálie	72
3.2.2. Frankistické Španělsko.....	74
3.2.3. Portugalský Estado Novo.....	75
3.2.4. Perónistická Argentina a vláda vojenské junty	77
3.2.5. Pinochetovo Chile	78
3.3. Neofašistické, neonacistické a moderní krajně pravicové politické strany 80	
3.3.1. Německo.....	82
3.3.2. Rakousko.....	82
3.3.3. Francie	83
3.3.4. Itálie	84
ZÁVĚR	88
ZDROJE	92
Prameny	92
Literatura.....	92

ÚVOD

V této bakalářské práci budeme zkoumat téma, které i přesto, že je již přes 70 let staré, je stále diskutováno mnohými historiky, politology a dalšími vědci. Budeme zde analyzovat dvě ideologie, které se uchytily v mnoha zemích světa, především v období mezi světovými válkami, kdy došlo ke krizi liberální demokracie. Těmi ideologiemi budou fašismus a nacismus, tedy politická ideologie, jejíž počátky lze hledat na Apeninském poloostrově a kterou do praxe uvedl „Il Duce“, italský premiér a vůdce Benito Mussolini a ideologie, která vycházela právě z fašismu a přidala například myšlenky a prvky pangermanismu či antisemitismu a do praxe ji uvedl německý kancléř a později vůdce Třetí říše Adolf Hitler. Popíšeme, jak ideologie fašismu vznikla a jak došlo k jejímu nástupu v Itálii. Ten byl totiž stěžejní i pro budoucí nástup nacistů v Německu. Budeme vycházet ze zavedených akademických názorů, že fašistický režim nebyl jen a pouze ten v Itálii, ale že rysy a částečné či úplné charakteristiky fašistického režimu splňovaly také další země.

Nejdůležitější zemí, kterou se budeme zabývat, bude nacistická Třetí říše. Vysvětlíme si, jak ideologie nacismu vznikla, jak se vyvíjela, odkud čerpala a jak se dostala k moci. Důležité bude vysvětlit, proč nelze tak úplně operovat s pojmem národní socialismus, ale proč v případě Hitlerova Německa budeme používat ustálený termín nacismus, vzniklý ostatně jako zkratka právě z těchto dvou slov. Národní socialismus máme v našich zeměpisných podmínkách totiž spojený s ideologií či politikou reprezentovanou Českou stranou národně sociální, a proto vysvětlíme, co vedlo Adolfa Hitlera k tomuto názvu pro svou stranu, byť se jeho politika od původního programu NSDAP mohla značně lišit.

Hlavním cílem naší práce bude vyvrátit existující teze o levicovosti obou ideologií a naopak dokázat správnost většinové

teorie o jejich pravícovosti. Abychom mohli naše tvrzení jednoznačně potvrdit, zmíníme v závěru také některé další země, kde se vyskytovaly fašistické nebo quasifašistické režimy. Tomuto cíli odpovídá také výzkumná otázka, tedy, zdali jsou fašismus a nacismus ideologie, které bychom skutečně mohli dosadit na pravý okraj politického spektra, či nikoliv. V podotázkách se pokusíme například přijít na to, co vede některé k závěrům, že byli fašisté a nacisté levicově orientováni. Může to být dáno pouze názvem, ale může v tom být daleko více. Také se pokusíme nastínit rozdíly mezi původními fašisty a nacisty a jejich dnešními stoupenci.

Tento jev můžeme sledovat především u libertariánů, kteří tak navazují na jednoho z prvních kritiků zařazení nacismu na pravý okraj politického spektra, rakouského ekonoma Friedricha Augusta von Hayeka. Proto se zaměříme na zkoumání historických reálií, programů takto orientovaných politických stran, na jejich konkrétní činy, zákony a chování jejich nejdůležitějších aktérů a pokusíme se také oponovat von Hayekovým tvrzením o levícovosti nacismu a jeho návaznosti na socialismus, čímž bychom měli dokázat jeho pravícovost. Nalezneme shody, které měl nacistický režim s jinými režimy, které se daly označovat jako fašistické a podpoříme tak názor, že nacisté se fašismem inspirovali a také, že především z něj vycházeli. Jak již bylo řečeno, zmíníme také sporné znaky podobnosti mezi nacismem a neonacismem, které mohou být v neposlední řadě tím, co některé odborníky i laiky vede k závěrům o levícovosti nacistů.

Po metodologické stránce budeme využívat případovou studii, tedy metodu, která je založena na detailní analýze vybraného případu. Tím je v našem případě nacistická Třetí říše. Právě skrze podrobnou analýzu tohoto režimu se budeme snažit vysvětlit a pochopit stěžejní principy jeho fungování, ověřit náš výchozí předpoklad a odpovědět na výzkumnou otázku. I přesto, že jsme si vědomi určitých úskalí této metody, která jsou dána především omezeností počtu zkoumaných případů, a tím sníženou možností dosažené poznatky dále aplikovat a zobecňovat, pro účely této práce

je to metoda nejvhodnější. Zmiňovaná omezení případových studií se pak budeme snažit kompenzovat uvedením příkladů dalších režimů založených na podobných principech jako Třetí říše v závěrečné části práce. Konkrétně pak naše práce bude instrumentální případovou studií, primárně nám tedy jde o zařazení nacismu na pravolevé ose, čemuž byl přizpůsoben i výběr zkoumaného případu.

Abychom ovšem lépe ilustrovali, že Hitler vycházel z fašismu, zmíníme také některé režimy v jiných zemích, které byly plně či alespoň částečně fašismem inspirované. Našimi kritérii, podle kterých došlo k výběru zkoumaných zemí, budou podobnosti některých jejich režimů během uplynulého století. Tím máme na mysli především vůdcovské principy, nacionalistickou a antikomunistickou rétoriku či podporu tradičně pravicových skupin a vrstev společnosti. Nacistickou Třetí říši podrobíme důkladné analýze, zjistíme, jak byl nacistický režim nastolen, jak fungoval a jak aplikoval které myšlenky fašismu, případně, jaké další ideje na sebe nacistická ideologie navázala.

Z hlediska naší práce si myslíme, že toto téma je celkově velmi zajímavé a přínosné a že je zapotřebí jej zkoumat, pokud možno, objektivně, protože po druhé světové válce došlo k všeobecné dehonestaci ideologií fašismu i nacismu a v jejím důsledku je dnes tento termín brán jako jakési pejorativní označení pro politické soky, bez ohledu na jejich skutečnou politickou příslušnost. Chceme nezaujatě poukázat také na pozitiva, která fašismus a nacismus svým zemím přinesly, ale samozřejmě také jasně zdůraznit nepopíratelná negativa, kvůli kterým jsou dnes označovány za ideologie popírající základní lidská práva a svobody. Ostatně i někteří ryzí demokraté ve 30. letech věřili, že fašismus může být demokratickou a státoprávní ideologií, ale poté se v jeho představitelích spletli.

Pokusíme se také fašismus a dle nás z něj vycházející nacismus popsat a shrnout, aby dnes nedocházelo k mystifikacím,

kde ve světě je jaký režim a který politik fašistický nebo neonacistický.

Problematika fašismu a nacismu je lákavá pro mnoho autorů a vědců, avšak ne každý ji dokáže vnímat zcela objektivně. Může to být dáno jednak neznalostí těch, kteří onu dobu nezažili a nedokáží ji dostatečně autenticky popsat, ale stejně tak zaujatostí těch, kteří tu dobu zažili. Poslední možností je také fakt, že mocnosti Osy druhou světovou válku prohrály a „vítěz má vždy pravdu“, proto se mnohdy můžeme setkat se spíše „mainstreamovým“ pohledem na obě ideologie, aniž by se někdo snažil dostat hlouběji pod povrch.

Toto téma je dnes stále aktuální a možná více než kdy jindy z mnoha důvodů. Jednak je vždy důležité mít na paměti ohavnosti, které dokáže lidstvo napáchat. Zločiny proti lidskosti by měly být neustále připomínány, aby nebyly znovu opakovány. Je zde však také další důvod, a tím je dnes právě termín „fašista“, „neonacista“, „fašistický režim“ etc. Co to ale je?

Skutečně je možné, aby byl dnes, v 21. století, někdo označován za fašistu? Je možné, aby někde ve světě dnes byl fašistický režim?

Již dlouhou dobu, a poslední rok spojený s ukrajinskou krizí obzvláště, se často setkáváme právě s označeními fašista a fašistický režim. Někdy je tak označen režim prezidenta Ruské federace Vladimira Putina, někdy naopak aktuální ukrajinská vláda. Slavný ruský spisovatel Aleksandr Solzhenitsyn kdysi správně poznamenal, že *„nálepka fašismu je to samé jako svého času stigmatizující nálepka „třídní nepřítel“ či „nepřítel lidu“. Je to úspěšná metoda, kterou se dá oponent srazit k zemi, zacpat mu ústa, přivolat na něho represe a podle potřeby to v médiích zveřejňovat“*. Koncem 20. století a na počátku toho současného je tomu skutečně tak, jelikož dochází k zaměňování pojmů nacismus, fašismus, rasismus a nacionalismus. Tyto termíny se paušalizují a dochází ke ztrátě či změně jejich významů.

Tato terminologie má posloužit jen a pouze jako dehonestace politického soka, nikoliv jako označení skutečného stoupence

některé z těchto ideologií. O to zajímavější je toto téma, protože dnes v každé zemi operuje spousta stran, hnutí či skupin, které samy sebe označují jako nacionalistické, ale média a politické i společenské elity jim dávají nálepku fašistické, neonacistické, rasistické či extremistické. Má ale současná ultrapravice vůbec něco společného s režimy z 30. a 40. let uplynulého století? A jsou tyto subjekty vůbec ultrapravicové?

Možná je nasnadě otázka, proč chceme vůbec zkoumat a dokazovat, že jsou tyto dvě politické ideologie ultrapravicové. Vždyť takto se to učí již roky všude po světě. Avšak kritické myšlení nás nutí ověřovat, zpochybňovat, dokazovat. Toto kritické myšlení vedlo a vede spousty lidí k tomu, aby si mysleli, že se jedná o ideologie ultralevicové. Zastánci této teorie argumentaci tím, proč tedy Hitlerův režim zacházel s komunisty či se sociálními demokraty hrubě, neuznávají a tvrdí, že se zkrátka chtěl zbavit konkurence. Užívají také ekonomických argumentů, avšak my se podíváme, jaký ekonomický systém Hitler prosazoval a jaká ekonomická pravidla byla závazná například v Mussoliniho Itálii, nebo v Pinochetově Chile. V Latinské Americe konkrétně existovalo spousta vojenských, pravicových, antikomunistických režimů, které díky neoliberalním ekonomickým reformám a ostrým zásahům proti komunistům podporovaly během studené války Spojené státy, v rámci tzv. *Operace Kondor*. Tyto režimy nemusely být nutně fašistické, ale často pomáhaly bývalým nacistickým pohlavárům, poskytovaly jim azyl, stavěly se silně antikomunisticky i antiliberalně a vykazovaly mnoho prvků a znaků fašistických režimů.

Nicméně nebudeme sklouzávat k podobné rétorice, jakou využívali v rámci propagandy komunisté v době studené války po celém světě a zejména ti v Sovětském svazu, pro které byli všichni vnější nepřátelé, všichni pravicově smýšlející a také všichni kapitalisté zkrátka fašisté. Byť by se dalo s některými komunistickými interpretacemi fašismu souhlasit a některé definice stojí za zmínku, nebudeme na ně nahlížet s proletářskou hysterií, která v zájmu propagandy a snahy o vyvolání všeobecného strachu z nepřítelů

viděla fašismus úplně všude, i tam, kde absolutně být nemohl (viz Solzhenitsyn). Bohužel, tato hysterie je v dnešní době více než aktuální.

Dnes, v souvislosti s již zmiňovanou ukrajinskou krizí, mnohdy vidáme učence i laiky rozlišovat fašismus a nacismus, přičemž tvrdí, že nacismus, jakožto národní socialismus, byl levicová ideologie, a to pro ono slůvko „socialismus“ ve svém názvu. My se ovšem podíváme na danou problematiku kritičtěji než kriticky. Jak to myslíme? Podle nás došlo ke kritickému zkoumání nacismu již mnohokrát a někteří zkrátka dospěli k názoru, že se musí jednat o ideologii levicovou. My ovšem podrobíme i tyto teorie kritickému zkoumání a pokusíme se tak potvrdit, že klasifikace nacismu jako pravicové ideologie je více než správná. Dokážeme, že nacismus se inspiroval a vycházel z fašismu a nikoliv ze socialismu, což bude také jedním z důvodů, díky kterému zodpovíme naši hlavní výzkumnou otázku týkající se zařazení nacismu i fašismu v pravolevém politickém spektru.

V neposlední řadě také zmíníme některé současné politické strany, hnutí či skupiny, které se nějakým způsobem samy hlásí k odkazu fašistů a nacistů, nebo je jim to připisováno. Mají totiž něco společného s těmi, kteří byli ústředními aktéry fašismu a nacismu v minulosti? Nebo pouze využívají jejich odkazu pro své politické záměry a původní myšlenky již nevyznávají, inspirují se pouze některými, nebo je inovují, modifikují či naprosto překrucují?

Bakalářská práce bude rozdělena do tří hlavních kapitol a v nich do několika podkapitol, a proto si jasně vymežíme strukturu práce.

V první, teoretické kapitole budeme hledat prvopočátky fašistických myšlenek, ať již z dávné minulosti, nebo právě z konce 19. a z počátku 20. století, kdy se již začaly formovat názory a ideje přímo vedoucí k položení kompletní fašistické ideologie. Kapitola bude rozdělena na část zabývající se kořeny fašismu a další bude mapovat kořeny nacismu. Pozornost proto bude věnována také počátkům nacistické ideologie, která, jak se budeme celkově snažit

dokázat, vychází a čerpá primárně právě z té fašistické. Zde však bude důležité zmínit i spoustu jiných faktorů, vedoucích ke vzniku nacismu. Proto se seznámíme s pangermánskými názory z 19. století, se sociálním darwinismem, s představiteli tzv. vědeckého rasismu, jako například s francouzským spisovatelem Arthurem de Gobineau, či s britským spisovatelem žijícím v Německu, Houstonem Stewartem Chamberlainem. V rámci vědeckého rasismu se také trochu úžeji podíváme na nacistickou rasovou politiku. Zjistíme, byť by se to někomu mohlo zdát jako mnohomluvnost, že nacisté v dnešním slova smyslu z antropologického hlediska nebyli, na rozdíl od dnešních neonacistů, rasisté. V této kapitole tak budeme plně obeznámeni s kořeny fašistických a nacistických myšlenek a s počátky těchto hnutí. Poslední, na co se v teoretické části zaměříme, bude obeznámení se s některými základními teoriemi o pravolevém politickém spektru.

Ve druhé kapitole se zaměříme na konkrétní případ země s fašistickým režimem, a to na nacistickou Třetí říši (1933–1945). Rozebereme detailně nástup nacistů k moci, politický program NSDAP, zdroje nacistické doktríny, ale také jednotlivé kroky, činy a zákony, které mnohdy dokázaly, že dělnická rétorika nacistů zůstala pouze na papíře a že ani jejich silně antikapitalistický tón nebyl nikdy zásadně uveden v praxi. Jednotlivé podkapitoly nás obeznámí s nástupem nacistů k moci a s jednotlivými aspekty jejich politiky.

Třetí, analytická kapitola nás zavede mezi kritiky většinové teorie pravicovosti těchto ideologií. Zvážíme argumenty zastánců teorie, že fašismus i nacismus splňují prvky levicových ideologií, popřípadě, že se nedají zařadit v politickém spektru ani napravo, ani nalevo. Poté ovšem nastíníme naše argumenty obhajující pravdivost většinové teorie.

Bude se jednat z odborných děl pouze o von Hayekovu *Cestu do otroctví*, jelikož ostatní zastánci levicovosti nacismu nikdy nese-psali na toto téma významné dílo a ani se nejedná o ucelený názorový směr. Díky analýze nacistického režimu lépe zjistíme, co u nacistů v daných sférách sedí na pravcovou, a co na levicovou

politiku. Především právě zde budeme dokazovat, že chování nacistů a některých dalších režimů se vyznačovalo politicky, ekonomicky i společensky jasně pravicově a nikoliv levicově, k čemuž nám poslouží také von Hayekovy protiargumenty, které zde budeme vyvracet a na jejich základě tak dojdeme ke správnosti většinové teorie.

Podpoříme také teorii, že i když nemůžeme mimo Mussoliniho Itálii a Hitlerovo Německo nikde hovořit o jasně fašistickém státě (vyjma loutkových režimů Osy během druhé světové války), některé režimy k nim mají skutečně velmi blízko a minimálně označení za quasifašistické je na místě, a proto je můžeme zařadit do širšího spektra zemí, kde se uchytily fašistické myšlenky. Proto další částí této kapitoly bude právě přehled těchto zemí.

Na závěr analytické kapitoly si uděláme přesah do současnosti, když se pokusíme zmapovat alespoň nějaké dnešní politické strany, hnutí či skupiny, hlásící se k odkazu fašistů a nacistů, nebo těch, které tak bývají označovány. Jinými slovy, uděláme si malý exkurz mezi dnešní ultrapravicí. Zde podle nás zjistíme, kde mj. může být onen zmatek v chápání fašismu a nacismu jako ultrapravice. Uvidíme totiž, že dnešní neonacisté se nápadně podobají paramilitárním oddílům *Sturmabteilung*, tedy SA, které ale Hitler během Noci dlouhých nožů zlikvidoval a prim začaly hrát jednotky *Schutzstaffel*, neboli SS. Hitler se tehdy totiž zbavil všeho levicového, co na nacismu původně mohlo být, v práci tak budou zmíněni také bratři Strasserovi.

Dnešní neonacisté se mnohdy přímo hlásí k národnímu socialismu, avšak hlásí se k oněm levicovým názorům, kterými si Hitler získal masy, ale které v praxi nikdy neaplikoval. K tomu přidávají také úplně jinou formu rasismu, nejčastěji tzv. bílý nacionalismus. Oproti tomu některé národně konzervativní strany bývají také označovány jako fašistické, a to nejspíš pro své leckdy radikálnější postoje k určitým tématům, nebo pro své silně konzervativní postoje ve společenské sféře. Ani tyto strany ovšem nelze označit za nástupce Hitlerovy NSDAP či Mussoliniho PNF.

Poslední částí bude samotný závěr. V něm shrneme veškeré poznatky, které jsme nasbírali během psaní práce i během zkoumání dané problematiky. Vyhodnotíme, k čemu jsme na základě dostupné literatury a dostupných pramenů, konzultací s odborníky a také vlastních dedukcí a názorů dospěli. Měl by se nám potvrdit náš záměr, a tedy, že fašismus i nacismus jsou politické ideologie, které bychom měli zařazovat na samý okraj pravé části politického spektra. Dále bychom měli zjistit, že není dobré zaměňovat pojmy národní socialismus a nacismus, že bychom nemuseli stavět fašismus a nacismus na stejnou roveň, ale že bychom je zase neměli zásadně oddělovat, jelikož jedno vychází z druhého.

Dalším poznatkem by mělo být zjištění, že dnešní ultrapravice nesdílí zas až tolik společného s tou minulou a že velmi často se jedná o ideově a názorově velmi heterogenní skupiny, které mísí názory a ideologie z obou částí politického spektra a spojuje je spíše jejich antiliberální a nedemokratický postoj, antisystémovost a boj proti politickému establishmentu. V závěru tak odpovíme na výzkumnou otázku a její podotázky a zjistíme, zda se naplnily naše předpoklady, které zmiňujeme v úvodu.

Práce bude vycházet a čerpat z odborné literatury či z odborných pramenů, stejně tak bude využívat přímo dobových primárních zdrojů. Obecné informace budeme čerpat například z knihy *Ve stínu hákového kříže: Život v Německu za nacismu* od Matthewa Seligmanna, Johna Davisona a Johna MacDonalda. Zde se seznámíme s každodenními zvyklostmi nacistického Německa a s jeho chodem. Podstatně také využijeme poznatků z knihy Roberta Paxtona *Anatomie fašismu*, která nám poslouží jako rozsáhlá encyklopedie fašismu a pomůže nám především v teoretické a kontextuální části. K prvotním dobovým zdrojům o počátcích fašismu a nacismu budou patřit také *The Doctrine of Fascism* od Giovanniho Gentileho, která ovšem vyšla jako dílo Benita Mussoliniho a jež byla ve své době stěžejním dílem pro politiky, kteří její myšlenky aplikovali a kteří nastolili fašistické diktatury. Jako hlavní zdroj, který nacismu vytýká jeho levicovost, uvedeme knihu *Cesta do otroctví* od

Friedricha Augusta von Hayeka, která vznikla již v dobách Třetí říše a která je asi nejvýznamnějším uceleným a odborným dílem kritizujícím pravicovost nacismu. Při zkoumání rasové politiky ve Třetí říši nám poslouží mj. *Destined to Witness: Growing Up Black in Nazi Germany* od Hanse-Jürgena Massaquoie, která samozřejmě nebude jedinou, nicméně nám ukáže velice zajímavý a dle našeho názoru ne příliš rozšířený obzor ohledně rasismu jako součásti nacistické ideologie. Knihu totiž napsal mulat vyrůstající ve Třetí říši a my se i díky němu dozvídáme, že například černochoů se netýkalo systematické vyvražďování, jako například později Židů.

1. TEORETICKÁ ČÁST

1.1. Kořeny fašismu

Byť se s fašistickými režimy jako takovými můžeme poprvé setkat až počátkem dvacátých let dvacátého století s nástupem Benita Mussoliniho a jeho PNF do čela Itálie, s myšlenkami a idejemi, ze kterých fašisté čerpali, se můžeme setkat již daleko dříve.

Jako velmi často u různých disciplín, k prapůvodním kořenům bychom se mohli vydat již do antického Řecka. Netvrdíme, že by snad ve starověku existovaly např. řecké *poleis*, tedy městské státy, které by se daly považovat za předchůdce fašistických diktatur z první poloviny dvacátého století, avšak právě u zdejších filozofů můžeme nalézt prvopočátky určitých myšlenek, které o dvě tisíciletí později přejali tvůrci fašistických hnutí.

Tím nejvýznamnějším filozofem, který se zabýval politickým myšlením, byl Platón¹. Tento Sókratův² žák se velmi zaobíral myšlenkami o ideálním státním zřízení a také přišel s řadou tezí, které by podle něj měly ideální stát či ideální společnost splňovat. Jako paradoxní se nám může jevit, že jeho myšlenky jsou dnes vnímány jako inspirace jak pro komunismus, tak pro fašismus. Pravdou totiž je, že Platón byl zapříisáhlým odpůrcem demokracie a ideální vládu ve státě si představoval skrze sofokracii, tedy vládu nejmoudřejších. Byť měl Platón na dnešní poměry také komunistické názory, především v otázce společného vlastnictví, velká část jeho myšlenek byla aplikována novodobými fašistickými mysliteli.

---

¹Platón (427 př. n. l.–347 př. n. l.) byl starořecký filozof, žák Sókrata, zakladatel athénské Akademie, autor mnoha významných děl, včetně politických spisů, jako například Ústava, kritik athénské demokracie a učitel Aristotela.

²Sókratés (469 př. n. l.–399 př. n. l.) byl starořecký filozof, učitel Platóna, jeden z nejvýznamnějších filozofů vůbec.

Tak například Platónovo elitářství, smysl pro to, aby vládli ti nejlepší, tedy, buď již zmínění nejmoudřejší skrze sofokracii, nebo ti nejschopnější skrze aristokracii. Elitářské tendence a odpor k egalitářství je jasným rysem fašistů a naopak dosti odporuje rovnostářským teoriím komunistů (Platón 2001).

Platón ovšem v některých svých myšlenkách zašel ještě dále a dal by se dokonce považovat i za prvního nacistu. Jak je známo, antičtí Řekové byli velmi často „renesanční lidé“, tedy byli zainteresováni do spousty vědních oborů a vědních disciplín. Platón sám byl také významný matematik a propočítal, kdy budou v jakém postavení vesmírná tělesa a ve chvíli, kdy bude konstalace hvězd podle Platónových výpočtů optimální, má dojít k početí dětí, aby se zrodili jen ti nejlepší. Tyto teorie nápaditě připomínají nacistické eugenické pokusy o dosažení té nejlepší lidské rasy, která by právem mohla být označována jako *übermensch*. Jisté je, že fašisté, nacisté, ale i někteří socialisté či komunisté našli v Platónových myšlenkách inspiraci. Fašisté a nacisté se inspirovali elitářstvím, antidemokracií či teoriemi o nadčlověku (Platón 2001).

Moderní dějiny fašismu se začaly psát v 19. století na pozadí mnoha změn v politickém uspořádání světa i v chápání politiky jako takové. S přibývajícím počtem revolucí a zvyšováním občanských práv a svobod se objevilo poměrně velké množství myslitelů, kteří varovali před příliš liberálními tendencemi a postoji k vývoji společnosti. Fašisté tak později čerpali své myšlenky od řady filozofů a myslitelů 19. století. Fašistické elitářské ideje byly například silně ovlivněny italským sociologem Vilfredem Paretem³ a jeho teorií elit⁴. Fašisté vzali za své nacionalistické myšlenky, které se šířily především během 19. století nejenom v Evropě, ale všude po světě. Pokles autority Boha a církve či panovníka a šlechty vyvolal v lidech silné národovecké tendence a v potlačovaných národech se

---

³Vilfredo Pareto (1848–1923) byl italský sociolog, ekonom a politolog. Jeho teorie elit se stala důležitou součástí fašistické ideologie.

⁴Paretova teorie elit popisuje společenskou nerovnost lidí, vycházející z faktů nerovnosti lidí z biologického i psychologického hlediska (Jodl 1994).

probudila touha po svobodě. Nacionalismus 19. století byl ovšem chápán jako víra v národ, který je dán společnou kulturou, jazykem, tradicemi, historií a společnou domovinou. Všechny tyto aspekty národa byly považovány za samozřejmé pro příslušníky daného národa i z etnického a rasového hlediska. Fašisté proto hojně slyšeli také na jisté teorie o nadřazených národech a své elitářské názory interpretovali také pomocí přírodních věd, například prostřednictvím sociálního darwinismu (Paxton 2007).

Z ekonomického hlediska se teoretici fašismu stavěli proti kapitalismu a proti vykořisťování chudých bohatými. Na tehdejší otřesné zaměstnanecké podmínky, na nízké mzdy dělníků, na dlouhou pracovní dobu, na práci žen a dětí tak nahlíželi podobně jako komunisté a snažili se o zlepšení těchto pracovních podmínek. Jejich antikapitalistická rétorika ovšem téměř nikdy nepřešla v praxi. Místo ní razili koncepci korporativisticky chápaného státu. Korporativně řízený stát funguje na spolupráci státu s monopolními organizacemi, které sdružují a reprezentují určité společenské či profesní vrstvy. Tyto organizace (korporace) mají členství profesně organizované podobně jako středověké cechy a zastupují vždy určitou společenskou sféru, mohou být navíc mnohdy součástí parlamentů a přímo se tak podílet na chodu státu (Říchová 2006).

Po první světové válce již došlo k sepsání důležitých fašistických děl. Jedná se především o *Fašistický manifest*, který sepsali roku 1919 Filippo Tommaso Marinetti⁵ a Alceste De Ambris⁶. Dalším významným dílem byla tzv. *Ústava Fiume*, tedy ústavní dokument samozvaného státu Carnarská republika⁷, jejímiž autory byli Gabriele D'Annunzio a opět Alceste De Ambris (Paxton 2007).

---

⁵Filippo Tommaso Marinetti (1876–1944) byl italský básník a zakladatel futurismu, jehož manifest napsal v roce 1909. Později začal sympatizovat s fašismem a pokusil se propojit oba proudy.

⁶Alceste De Ambris (1874–1934) byl italský odborář, syndikalista a socialistický politik, spolu s Marinettim spoluautor *Fašistického manifestu*. Zpočátku stoupenec Mussoliniho, později jeho odpůrce.

⁷Carnarská republika byla samozvaný státní útvar v oblasti dnešní chorvatské Rijeky (italsky Fiume), který krátce vedl mezi lety 1919–1920

Již v roce 1914 založil Benito Mussolini⁸ organizaci sdružující bývalé vojáky z první světové války, nacionalisty a futuristy a založil hnutí *Fasci di combattimento*, tedy hnutí, které se odtrhlo od PSI⁹. Z tohoto hnutí se roku 1921 stala PNF¹⁰, která nedlouho poté ovládla v čele s Mussolinim celou Itálii.

Italský fašismus tedy vznikal krom nacionalistických a elitářských tendencí také na socialistických názorech, ovšem po neúspěchu těchto myšlenek se italští fašisté posunuli výrazněji doprava a na své levicové kořeny zapomněli. To doložili také spoluprací s Hitlerovým nacistickým Německem (Nolte 1998).

1.2. Kořeny nacismu

Nacismus je ideologií, která kromě fašistických rysů, jako jsou vůdcovský princip, model totalitního státu, kult modernity, antikomunismus a antiliberalismus, vypjatý nacionalismus či elitářství čerpá také z pangermanismu a silného antisemitismu.

Nacisté pro svou ideologii ještě daleko intenzivněji využívali přírodní vědy a sociální darwinismus, než fašisté. Nacisté si totiž potřebovali ospravedlnit svoji vizi, že oni, jakožto germánský národ, jsou představiteli nejčistší árijské rasy, a tudíž jsou nadřazeni všem ostatním rasám. Proto přejali myšlenky mnohých vědců, kteří podobné teorie v 19. století zkoumali.¹¹ Spolu s jejich důrazem na

---

italský básník Gabriele D'Annunzio (1863–1938) a jehož ústava se stala inspirací pro Mussoliniho fašistický režim. Stát zanikl po krátké existenci po zásahu italského námořnictva (Balík, Kubát 2004).

⁸Benito Mussolini (1883–1945) byl italský fašistický politik a diktátor, italský premiér a vůdce.

⁹PSI – *Partito Socialista Italiano* – Italská socialistická strana.

¹⁰PNF – *Partito Nazionale Fascista* – italská Národně fašistická strana.

¹¹Vědecký rasismus byl pseudovědní disciplínou, rozšířenou především v 19. a počátkem 20. století. Měl ospravedlnit nerovnost lidských ras vědeckými metodami, například antropologickými nebo biologickými důkazy. Díky nacistům však došlo k jeho diskreditaci a dnes již není využíván.

etnický nacionalismus tak těžili z děl zakladatele eugeniky, Angličana Francise Galtona¹² nebo z díla *Esej o nerovnosti lidských plemen* od francouzského spisovatele Arthura de Gobineaua¹³. Právě na něj později navazoval anglický spisovatel žijící v Německu a později přijmuvší německé občanství, Houston Stewart Chamberlain¹⁴. Chamberlain se inspiroval myšlenkami de Gobineaua o nadřazenosti bílé árijské rasy a sám ještě daleko více rozepsal rasové teorie o nadřazenosti germánské rasy a antisemitismu (Ehrenreich 2007).

Glorifikován byl antisemitismus Richarda Wagnera¹⁵ a někdy byly různé teorie také zneužity, jako například ty o nadčlověku Friedricha Nietzscheho¹⁶, nebo teorie sociálního darwinismu Charlese Darwina¹⁷ – s jeho teorií evoluce totiž nacisté zásadně nesouhlasili, avšak jisté myšlenky se jim hodily.

Nacisté ovšem nezůstali pouze u pseudovědeckých doktrín, nýbrž byli také vyznavači různých forem okultismu a mysticismu. Často tak propagovali germánský neopaganismus a stavěli se proti zavedeným náboženstvím a církvím, ovšem ani to jim nebránilo uzavřít spojenectví s Vatikánem a navazovat kontakty s muslimy, buddhisty či hinduisty (Goodrick-Clarke 2005).

Právě spojení fašistických myšlenek a pangermánského nacionalismu a antisemitismu vedlo k počátku nacistického hnutí v

---

¹² Francis Galton (1822–1911) byl anglický vědec, činný v mnoha oborech, mj. v antropologii.

¹³ Arthur de Gobineau (1812–1882) byl francouzský spisovatel a propagátor nerovnosti lidských ras, stoupenec myšlenky o nadřazenosti bílé rasy a odpůrce mezirasového míšení.

¹⁴ Houston Stewart Chamberlain (1855–1927) byl anglický spisovatel, germanofil a zastánce tezí o nadřazené, árijské germánské rase, propagátor antisemitismu, žijící v Německu.

¹⁵ Richard Wagner (1813–1883) byl německý hudební skladatel období romantismu, jehož antisemitismus byl zneužit nacistickou propagandou.

¹⁶ Friedrich Nietzsche (1844–1900) byl především německý filozof, autor známého spisu *Tak pravil Zarathustra*, jehož teorie o nadčlověku se staly inspirací pro nacisty.

¹⁷ Charles Darwin (1809–1882) byl britský přírodovědec, jehož revoluční teorie evoluce se stala klíčovou v moderním pohledu na vývoj lidstva. Některé jeho názory, např. o přežití silnějšího druhu, zneužili nacisté díky sociálnímu darwinismu.

meziválečném Německu. Po skončení první světové války se Německo stalo rájem pro extremisty z obou pólů politického spektra. Vysoké válečné reparace a kontribuce vedly v Německu k řadě nepokojů, na kterých se podíleli jak komunisté, tak nacionalisté. Proti komunistům se nejčastěji stavěly právě nacionalistické jednotky *Freikorps*, jejichž členy byli váleční veteráni z konzervativních kruhů. Z těchto jednotek také pocházeli první členové menší nacionalistické strany založené Antonem Drexlerem¹⁸, DAP¹⁹.

Roku 1920, rok poté, co do strany vstoupil mladý válečný veterán Adolf Hitler²⁰, došlo k přejmenování na NSDAP²¹ a brzy po vzoru Itálie následoval pokus o puč. Mnichovský puč se ovšem nacistům nezdařil a Adolf Hitler byl poslán na 5 let za mříže. Zde napsal ve spolupráci se svým přítelem Rudolfem Hessem stěžejní dílo nacismu, *Mein Kampf*.²² Mezi další teoretiky, kteří ovlivnili nacismus, patřili například Alfred Rosenberg²³ nebo bratři Gregor a Otto Strasserovi²⁴, kteří představovali levicovou frakci uvnitř NSDAP. S převzetím moci a jasným příklonem k politické pravici ovšem vliv bratří Strasserů upadl a oba se stali pro Hitlera nepohodlnými. Hitler sice obhajoval svůj termín národní socialismus, avšak jakékoliv levicové prvky po převzetí moci potlačil (Seligmann et al. 2008).

Nacisté hledali inspiraci pro svou ideologii všude. S převzetím moci musela jejich ideologie prostupovat všemi sférami

---

¹⁸Anton Drexler (1884–1942) byl německý politik, zakladatel DAP.

¹⁹DAP – *Deutsche Arbeiterpartei* – Německá dělnická strana.

²⁰Adolf Hitler (1889–1945) byl německý nacistický politik, kancléř a vůdce Třetí říše.

²¹NSDAP – *Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei* – Národně socialistická německá dělnická strana.

²²Rudolf Hess (1894–1987) byl německý nacistický politik a blízký přítel a pomocník Adolfa Hitlera.

²³Alfred Rosenberg (1893–1946) byl německý nacistický ideolog a mj. tvůrce teorie *Lebensraum*.

²⁴Gregor Strasser (1892–1934) a Otto Strasser (1897–1974) byli němečtí nacističtí činitelé, představitelé levicové frakce uvnitř NSDAP. Gregor byl zavražděn během Noci dlouhých nožů a Otto později založil protihitlerovskou Černou frontu, následně pobýval v exilu a zpět v tehdejším SRN.

každodenního života. Tak například nacistická symbolika. Asi nejnámějším nacistickým symbolem je *swastika*, neboli hákový kříž, německy *hakenkreuz*. Tento starodávný symbol se používal v mnoha kulturách, včetně té starogermánské, ovšem paradoxně jako náboženský symbol lásky či míru byl využíván orientálními kulturami v buddhismu i v hinduismu. S různými významy byla ovšem *swastika* využívána v průběhu tisíciletí téměř na celém světě, a to různými národy či náboženstvími (Goodrick-Clarke 2005).

Nacistický pozdrav, tzv. hajlování, má zase původ ve starověkém Římě, kterým se již před ním inspirovali italští fašisté. Tzv. římský pozdrav obnášel zdvihnutí narovnané pravice a provolání „*ave imperator*“. Nacisté římský pozdrav modifikovali a provolávali buď slávu Vůdci „*Heil Hitler*“, nebo válečné „*Sieg Heil*“.

Také samotný název Třetí říše, byť tedy nikdy nebyl oficiálním názvem nacistického Německa, měl svůj odkaz k historii. Jako první říše byla označována Svatá říše římská²⁵, jako druhá pak Německé císařství²⁶ po sjednocení Německa roku 1871 (Knopp 2010).

1.3. Teorie o zařazení fašismu a nacismu v pravolevém politickém spektru

Jak můžeme vidět, obě zkoumané ideologie vznikaly na pozadí pravicových i levicových skupin. Vznikaly jako reakce na dosavadní politické ideologie konzervatismu, liberalismu a socialismu a také v reakci na rychlý vzestup ideologie komunismu. Jejich rozšíření zapříčinil kolaps liberální demokracie v období bezprostředně po první světové válce. Tradičně bývají odborníky řazeny na pravý okraj politického spektra právě pro jejich

---

²⁵Svatá říše římská byla státní útvar ve střední Evropě, existující mezi lety 962–806 a jehož součástí bylo mj. Německé království.

²⁶Německé císařství bylo státní útvar především na území dnešního Německa v letech 1871–1918.

antikomunismus, nacionalismus, elitářství a pro ultrakonzervativní přístup ke společnosti (Heywood 2008).

Podle tzv. politického kompasu existuje řazení na politickou pravici a levici podle několika aspektů.²⁷ Do roviny dosadíme dvě osy, kde osa horizontální zastupuje ekonomickou sféru, osa vertikální poté zastupuje sféru sociální. V pomyslném čtverci pak můžeme dosazovat jednotlivé politické ideologie, politické směry, skupiny či politické strany, podle toho, jak vnímají ekonomickou a společenskou sféru (www.thepoliticalcompass.org).

Existují další podobné rozdělení pravice a levice, jako například Nolanův diagram²⁸, které se nám snaží zkoumat politické ideologie v pravolevém spektru, například podle míry osobní či ekonomické svobody. Právě dle těchto ukazatelů můžeme vidět, že například konzervativci jsou pro svobodu v ekonomické sféře, avšak v osobní rovině jsou více autoritativní (Heywood 2008).

Na podobných sociálně-ekonomických modelech vychází fašismus tradičně jako ultrapravicová ideologie mnohým politologům i sociologům již řadu desetiletí. V pozdějších kapitolách si ukážeme, proč tomu tak je. Fašismus a z něj vycházející nacismus totiž ponechávali soukromé vlastnictví a zachovali soukromé podnikání, byť bylo pod přísným dohledem státu. V ekonomické sféře tedy nemohli spadat pod levicový kolektivismus. V sociální (společenské) sféře kladli velký důraz na konzervativní a tradiční hodnoty. I přesto se našli spekulanti, kteří je označovali za levicové.

Pokud jste se někdy setkali s názorem, že fašismus i nacismus nemohou být pravicové ideologie, ale musí se jednat o levicové, nejradikálnější vyústění socialismu, pak je téměř jisté, že dotyčný člověk, politická strana či instituce nebo think-tank čerpá primárně z díla Friedricha Augusta von Hayeka *Cesta do otroctví*.

---

²⁷Podle organizace The Political Compass.

²⁸David Nolan (1943–2010) byl americký libertarián a autor Nolanova diagramu.

Von Hayek²⁹ byl vůbec prvním, kdo zpochybnil pravicovou afinitu fašistů a nacistů a učinil tak již během druhé světové války. Ovšem již tou dobou byly obě ideologie široce vnímány jako ultrapravicové. Co k tomu vůbec von Hayeka vedlo? Nejprve musíme zmínit, že Friedrich August von Hayek byl významným ekonomem tzv. rakouské školy³⁰ a předním představitelem klasického liberalismu³¹ a na něj navazujícího libertarianismu³². Ač byl sám Rakušan, podstatnou část svého života strávil mimo svou rodnou zem, a to krom Německa také ve Spojených státech a ve Velké Británii, jejímž občanem od roku 1938 také byl. V roce 1974 získal spolu s Gunnarem Myrdalem³³ Nobelovu cenu za ekonomii.

Ve svém díle *Cesta do otroctví* mj. uvádí, že nacisté nebyli v opozici vůči narůstajícímu vlivu socialismu, nýbrž měli jakožto národní socialisté pouze konflikt s ostatními socialistickými skupinami, jelikož socialismus bývá nejčastěji internacionální a soustředí se spíše na třídní boj. Von Hayek viděl pouze levicové kořeny fašistů i nacistů a tolik nehleděl na jejich praxi. Měl sice pravdu v tom, že italští fašisté včetně Mussoliniho se infiltrovali z řad socialistů a že sám Hitler svou ideologii nazval národním socialismem a že mnoho členů NSDAP sympatizovalo s frakcí bratří Strasserů (např. Joseph Goebbels), avšak sám Mussolini poupravil

---

²⁹Friedrich August von Hayek (1899–1992) byl rakousko-britský ekonom a představitel klasického liberalismu a tzv. rakouské školy.

³⁰Rakouská škola je ekonomická škola a směr, který vznikl v 19. století ve Vídni. Její představitelé jsou politicky většinou zastánci klasického liberalismu a libertarianismu.

³¹Klasický liberalismus je filozofický a částečně politický směr, moderní verze liberalismu, který navazuje na učení liberálních filozofů a ekonomů 17. a 18. století a který se vyvíjel v 19. století. Usiluje především o naprostou osobní svobodu jednotlivce a o minimální zásahy státu (Heywood 2008).

³²Libertarianismus je politická ideologie, která zaštiťuje mnoho dílčích názorových skupin, jimž je společná naprostá osobní svoboda jednotlivce ve všech sférách, především v ekonomické a minimální zásahy státu do jakýchkoliv aspektů a činností života. Stát má působit pouze jako ochránce (Heywood 2008).

³³Gunnar Myrdal (1898–1987) byl švédský ekonom a sociálnědemokratický politik.

svůj program, díky němuž si získal konzervativní a bohaté kruhy společnosti, a také Hitler se zbavil jak bratří Strasserů, tak opustil od dělnického programu a naopak byl podporován konzervativci, velkostatkáři, bohatými magnáty a průmyslníky (nejenom z Německa). Von Hayek ovšem také stejně jako mnozí na něj navazující libertariáni příliš nerozlišuje a neužívá pojmy pravice a levice, soustředí se spíše na termíny liberalismus a socialismus. V jeho pojetí je tak obtížné zařadit v pravolevém spektru například i konzervativce. Nutné je také dodat, že byl ekonom a nebral tak ani příliš v potaz sociální (společenskou) sféru (Hayek 2010).

2. KONTEXTUÁLNÍ ČÁST

2.1. Nástup NSDAP k moci

Ač nacistický režim ve Třetí říši zpravidla klasifikujeme jako totalitní, nedemokratický a jeden z nejbrutálnějších na celém světě, musíme podotknout, že nacisté se k moci dostali demokratickým a ústavním způsobem. Nacisté totiž uspěli v demokratických volbách, tedy na rozdíl od krajně levicových komunistů nezískali moc ve státě díky násilné revoluci.

Ovšem i o ono revoluční převzetí moci se nacisté pokoušeli. My si nyní nastíníme, co přesně vedlo německé voliče k volbě právě extrému v podobě NSDAP a jak se vůbec volební výsledky nacistů vyvíjely.

Když byla po první světové válce ustanovena tzv. Výmarská republika³⁴, musela se potýkat s řadou nepříznivých faktorů, se kterými ovšem musela jako poražená mocnost počítat. Německo jako součást Trojspolku³⁵ první světovou válku prohrálo, a to se odrazilo i v pařížských mírových smlouvách. Versailleská mírová smlouva³⁶, týkající se přímo Německa, měla podstatný dopad na

---

³⁴Výmarská republika (1918–1933) byl název státního útvaru na území dnešního Německa. Ke vzniku došlo po pádu monarchie a k jeho konci po převzetí moci nacisty. Název byl odvozen od Výmaru (něm. Weimar), města, kde byla přijata ústava.

³⁵Trojspolek nebo také Centrální mocnosti byl mocenský blok nejprve Německa, Rakouska-Uherska a Itálie, jenž vznikl od konce 19. století až do první světové války. Poté, co Itálie změnila stranu, přidaly se k Německu a Rakousku-Uhersku Bulharsko a Osmanská říše a termín Centrální mocnosti je tak vhodnější.

³⁶Versailleská mírová smlouva byla jedna z pařížských mírových smluv podepsaných po konci první světové války na Pařížské mírové konferenci v roce 1919. Mezi další předměstské smlouvy patří Saint-Germainská smlouva (o rakouském státě) a Trianonská smlouva (o maďarském státě) s Rakouskem-Uherskem, Neuillyská smlouva s Bulharskem a Sèvreská smlouva s Osmanskou říší.

pozdější kolaps Výmarské republiky a na následný nástup nacistů k moci. Pařížské mírové smlouvy byly pro všechny poražené státy centrálních mocností dozajista nepříjemné, avšak pro Němce byla Versailleská mírová smlouva v celkovém důsledku zničující. Německo přišlo o nezanedbatelnou část svého území, kdy muselo postoupit Alsasko-Lotrinsko Francii, Východní Prusko, většinu Západního Pruska, Horní Slezsko, Poznaňsko a Svobodné město Gdaňsk Polsku, část Východního Pruska Litvě, města Eupen a Malmédy Belgii, Severní Šlesvicko Dánsku a Hlučínsko Československu. Oblast Sárska měla být ponechána pod správou Společnosti národů a po 15 letech zde mělo proběhnout referendum o následném připojení k Francii nebo k Německu (Dejmek 2011).

Němci také přišli o své kolonie v Africe a v Oceánii. Ty se staly mandátními územími pod ochranou Společnosti národů a jejich správa byla předána následovně – území Togolandu bylo rozděleno mezi správu Velké Británie (dnešní Ghana) a Francie (dnešní Togo), stejně tak oblast Kamerunu byla spravována částečně Brity a částečně Francouzi. Německá východní Afrika přešla pod správu Britů (oblast dnešní Tanzanie) a Belgičanů (oblast dnešní Rwandy a Burundi). Německá jihozápadní Afrika (dnešní Namibie) přešla pod britskou správu. V Tichomoří se jednalo o kolonii Německá Nová Guinea a i zde byl mandát Společnosti národů rozdělen mezi více zemí. Většina území byla předána pod správu Japonska (dnešní Palau, Marshallovy ostrovy, Federativní státy Mikronésie a americké území Severní Mariany), zbytek spravovala Velká Británie a jako tehdejší součást jejího impéria Austrálie a Nový Zéland (dnešní Papua-Nová Guinea, Nauru a Samoa)³⁷ (Dejmek 2011).

Další části Versailleské smlouvy Německu nařizovaly zřídit demilitarizované pásmo v Porýní a Němci také museli zredukovat svou armádu na pouhých 100 000 mužů. Další dodatky omezovaly i německý vojenský arzenál, Němci nesměli používat tanky,

---

³⁷Mezi území Německé Nové Guineje patřily i Šalamounovy ostrovy, ale na základě dohody s Velkou Británií o plné kontrole nad Samoou je Němci postoupili již na konci 19. století.

dělostřelectvo, ponorky ani letectvo, také jejich námořnictvo prošlo podstatným omezením a byla zakázána všeobecná branná povinnost (Dejmek 2011).

Nejnesmyslnějším aktem Versailleské smlouvy a také tím hlavním důvodem, který Německo uvrhl do marastu, byly ekonomické požadavky, které si kladla především Francie, aby Německo co nejvíce potupila. Výmarská republika byla donucena splácet neuvěřitelné válečné reparace, které těžce dolehly na její ekonomiku a v pozdějším měřítku se právě tyto reparace staly jedním z klíčových programových bodů Adolfa Hitlera. Celkově byly tyto kontribuce po různých vyjednáváních vyčíslené na 132 miliard marek (původní číslo bylo více než dvojnásobné). (Keynes 2004).

Není úplně pravdou, že by ekonomická situace ve výmarském Německu byla po celé meziválečné období tak žalostná a že by pouze ekonomické důvody přivodily nástup NSDAP do čela Německa. Faktem je, že ve druhé polovině 20. let nastal v Německu poměrný ekonomický vzestup díky americkým investicím a půjčkám. I na to ovšem nacisté poukazovali, jelikož chtěli ekonomicky soběstačné a silné Německo, které nebude závislé na americké zahraniční pomoci ze zámoří. Krach na newyorské burze ovšem znamenal také konec této americké pomoci poválečnému Německu.³⁸ Američtí investoři začali ve velkém stahovat veškeré své půjčky, a že rozhodně nešlo o zanedbatelná čísla, roku 1929 se jednalo o 15 miliard marek (Seligmann et al. 2008).

Ekonomické důvody ovšem nebyly jediné, které podnítily v lidech náklonnost k radikálnějším stranám. Adolf Hitler dlouhodobě prohlašoval, že za nepříznivý vývoj světového řádu mohou spiknutí židovských bankéřů a obecně světového židovstva. Ti jsou spolu s bolševiky také odpovědni za prohru Německa v první světové válce.

---

³⁸Krach na newyorské burze nastal 24. října 1929, známější je ovšem datum 29. října, kdy došlo k největšímu propadu akcií. Tento krach stál za vznikem Velké hospodářské krize, která způsobila celosvětovou ekonomickou krizi. V Německu stejně jako po konci první světové války způsobila obří hyperinflaci a nezaměstnanost.

Zpočátku byl Hitler zastáncem revoluce a chtěl se moci chopit radikálně. Tato jeho snaha vyústila v tzv. pivní puč, kdy v noci z 8. na 9. listopadu 1923 Hitler se skupinou dalších nacistů přepadli mnichovský pivovar *Bürgerbräukeller*. Inspirován Mussoliniho Pochodem na Řím se Hitler pokusil přesvědčit bavorské separatisty k převzetí moci. Bavorská policie ovšem zasáhla a pivní puč byl zmařen. Adolf Hitler byl odsouzen na 5 let do vězení. V něm si nakonec ovšem odpykal jen pár měsíců a během svého pobytu za mřížemi nadiktoval svému příteli Rudolfu Hessovi³⁹ své vrcholné dílo, *Mein Kampf* (Fest 2008).

Po propuštění z vězení se Hitler umírnil ve snaze o revoluční převzetí moci a NSDAP se pokoušela získat moc v řádných volbách, avšak dlouhodobě bez výraznějších úspěchů. V roce 1924 proběhly v Německu dvoje volby, v květnových obdrželi nacisté 6,6 %, v prosinci 3 %. Při volbách v roce 1928 dokonce klesli na 2,6 %.

Ovšem s krachem na newyorské burze a následnou hospodářskou krizí zesílila také nacistická rétorika o ekonomicky silném a soběstačném Německu. Hitler geniálně skloubil mnoho faktorů, které mu vynesly podporu voličů rozdílných skupin politického spektra. Díky hyperinflaci a obrovské nezaměstnanosti zapůsobila na dělnickou vrstvu jeho sociální nóta, na podnikatelské a bohatší kruhy zase zapůsobilo, že sliboval skoncovat s komunismem. Program, který NSDAP měla od roku 1920, byl sice neměnný až do konce její činnosti v roce 1945 a byl spíše antikapitalistický, než antikomunistický, avšak v tomto ohledu nikdy nedošlo k jeho naplnění. Naopak díky vypjatému nacionalismu a antisemitismu si získal Hitler podporu německých konzervativních a armádních kruhů, stejně tak díky výraznému odporu vůči komunistům, ale také sociálním demokratům. Díky antikomunistické a nacionalistické rétorice si získal podporu mnoha vlivných lidí z

---

³⁹Rudolf Hess (1894–1987) byl německý nacistický politik blízký Adolfu Hitlerovi. Člen jednotek *Freikorps*, mystické společnosti *Thule* a později NSDAP, vystřídal mnoho funkcí. Za dosud nevyjasněných podmínek odletěl roku 1941 do Velké Británie, údajně ve snaze dojednat mír.

bohatých kruhů, díky nimž mohl také naplno rozjet svou masovou kampaň (Seligmann et al. 2008).

Od roku 1930 tak volební výsledky NSDAP výrazně stoupaly. Roku 1930 získali přes 18 % a stali se již druhou nejsilnější stranou, v červenci 1932 již volby ovládli s 37 %. V listopadu 1932 sice následoval lehký pokles podpory na 33 %, ovšem pořád volby vyhráli. V březnu 1933 získali již téměř 44 %. V roce 1932 navíc Hitler využil své vzrůstající popularity a kandidoval na post samotného prezidenta Výmarské republiky. V prvním kole skončil druhý, avšak jeho hlavní protikandidát Paul von Hindenburg o kousek nezískal nadpoloviční většinu, proto následovalo kolo druhé. V něm již získal von Hindenburg nadpoloviční většinu a byl tak znovuzvolen prezidentem (Bradley 1995).

Na přelomu let 1932 a 1933 došlo k podstatným událostem, které nasměrovaly Německo směrem k diktatuře. Klíčovou roli v nich sehrál především Franz von Papen⁴⁰, muž, který umožnil Hitlerovi získat moc.⁴¹

Staříčkový a již značně unavený prezident Paul von Hindenburg⁴², válečný hrdina z první světové války, nechtěl Hitlera za žádnou cenu jmenovat kancléřem. Von Papen a jiní politici se ovšem obávali možnosti levicové koaliční vlády, v níž by navíc byli i komunisté (ve skutečnosti nereálné, jelikož komunisté a sociální

---

⁴⁰Franz von Papen (1879–1969) byl německý politik strany Zentrum, předposlední kancléř Výmarské republiky. Dopomohl Hitlerovi k moci a posléze byl velvyslancem v Rakousku.

⁴¹Von Papen byl vůbec poměrně nešťastnou postavou v německých dějinách. Tento katolický šlechtic na sebe nechvalně upozornil již během první světové války, kdy byl pro sabotáž a podvod s pasem vyhoštěn z Washingtonu, kde vykonával funkci vojenského atašé. O mnoho let později vedl německou vládu, která měla jepičí život a, následně pomohl přesvědčit prezidenta von Hindenburga, aby jmenoval Hitlera kancléřem, jelikož doufal, že jedině tak dosáhne pravice skutečné většiny a že zbylé pravicové strany budou držet nacisty pod kontrolou. Pokusy tehdejší německé pravice o naprosto porážku levice tak mj. vedly k tomu, že se nacisté demokraticky dostali k moci (Seligmann et al. 2008).

⁴²Paul von Hindenburg (1847–1934) byl německý polní maršál a později druhý a poslední prezident Výmarské republiky.

demokraté se tehdy nenáviděli a spolupráci obě strany zásadně odmítaly). Von Papen tedy přesvědčil prezidenta von Hindenburga, aby jmenoval Adolfa Hitlera jakožto představitele vítězné strany kancléřem a NSDAP pak vytvořila vládnoucí koalici spolu s DNVP.⁴³ Sestavili tak tedy nacionalistickou koalici, kde většinu měli nacisté, které na pár ministerských postech doplnili národní konzervativci. Tato vláda byla jmenována prezidentem 30. ledna 1933 a Adolf Hitler se stal kancléřem. Von Papen doufal, že vytvořením pravicové vlády konečně dosáhne politické stability, zabrání nástupu levice a že ostatní pravicové strany v koalici (sám byl z křesťanskodemokratické středopracivé strany Zentrum) dokážou nacisty uhlídat. Původními členy Hitlerovy vlády byli navíc pouze tři členové NSDAP – sám Hitler a dále Hermann Göring⁴⁴ a Wilhelm Frick⁴⁵. Ostatní byli nestraníci či členové DNVP (Knopp 2010).

Podstatné bylo, jaká ministerstva nacisté ovládali. Důležitým faktorem totiž bylo, že pod ně spadalo ministerstvo vnitra a tudíž státní policie. Právě díky policii a svým stranickým paramilitárním jednotkám *Sturmabteilung* (SA)⁴⁶ mohli perzekvovat své odpůrce, tedy především veškeré levicové strany.⁴⁷

Dne 27. února 1933 došlo k požáru Říšského sněmu, což nacisté svedli na komunisty. Ještě předtím přesvědčil Hitler prezidenta von Hindenburga, aby rozpustil Říšský sněm. Spekuluje

---

⁴³DNVP – *Deutschnationale Volkspartei* – Německá národně (nacionálně) lidová strana – nacionalistická, konzervativní, monarchistická, lehce antisemitská národně konzervativní strana.

⁴⁴Hermann Göring (1893–1946) byl německý nacistický politik, letecké eso první světové války, později předseda Říšského sněmu, ministr letectví, vrchní velitel *Luftwaffe*, říšský maršál či zakladatel Gestapa.

⁴⁵Wilhelm Frick (1877–1946) byl německý nacistický politik, ministr vnitra a poslední říšský protektor Protektorátu Čechy a Morava.

⁴⁶*Sturmabteilung* (SA) neboli „úderné oddíly“ byla paramilitární organizace NSDAP, založena roku 1920. Po tzv. Noci dlouhých nožů v roce 1934 přestala hrát výraznější roli a prim začaly hrát jednotky SS.

⁴⁷Nacisté pomocí vnitra i justice snáze a rychleji ovládli německou státní správu. Policejní složky i soudci většinou hladce přešli od demokratického systému Výmarské republiky k totalitnímu systému Třetí říše, jelikož mnoho z nich ještě pamatovalo „zlaté časy“ autoritářského německého císařství (Burleigh 2008).

se, že požár byl zinscenován právě nacisty, aby před volbami, vypsanými na březem, zkompromitovali opozici, především tu komunistickou. Hitlerovi tato událost nicméně nahrála k tomu, aby mohla jeho vláda omezit jistá občanská práva. Byl vydán dekret prezidenta na ochranu lidu a státu. Tisíce členů včetně předáků KPD⁴⁸ a SPD⁴⁹ bylo pozatýkáno a později také popraveno (Bradley 1995).

Ještě před volbami se Hitlerovi podařilo, aby parlamentem prošel tzv. zmocňovací zákon. Hitler tak mohl vládnout pomocí dekretů, resp. jeho vláda mohla přijímat zákony bez toho, aby potřebovala souhlas Říšského sněmu. V listopadu byly opět vypsané volby, ovšem tou dobou se již Hitlerovi podařilo zakázat veškeré politické strany v Německu. NSDAP tak zůstala jedinou politickou silou v zemi. Skončila éra pluralitní demokracie a skončila éra Výmarské republiky. Započala éra vlády jedné strany. Od této doby měl Hitler neomezenou moc, kterou ještě stvrdil 2. srpna 1934, kdy zemřel prezident Paul von Hindenburg a Hitler spojil úřad kancléře s úřadem prezidenta v titul *Führer und Reichskanzler*, zkráceně pouze *Führer*, tedy *Vůdce* (Burleigh 2008).

2.2. Vláda NSDAP před vypuknutím druhé světové války

Adolfu Hitlerovi se podařilo demokratickým a ústavním způsobem převzít moc v zemi. Legálně se mu navíc podařilo vyšachovat ze hry veškerou opozici. Musel ovšem čelit nepříjemným problémům, které mu způsobovali lidé z vlastních řad. A to především ti, kteří chtěli ctít původní ideály a politický program NSDAP. Tedy všichni ti, kteří se jevíli jakkoliv levicově. To pouze

---

⁴⁸KPD – *Kommunistische Partei Deutschlands* – Komunistická strana Německa.

⁴⁹SPD – *Sozialdemokratische Partei Deutschlands* – Sociálnědemokratická strana Německa.

potvrzuje naši hlavní výzkumnou tezi, a tedy, že nacisté byli vyznavači pravicových myšlenek.

Poté, co se Hitler vypořádal s veškerou politickou opozicí v zemi, musel nutně “zamést před vlastním prahem”. Předvolební sliby o podpoře dělníků a o znárodnění kapitálu a skoncování s velkopodnikateli zůstaly pouze na papíře. To se nelíbilo některým členům NSDAP, kteří smýšleli doleva. Bratři Gregor a Otto Strasserovi byli předními představiteli levé frakce NSDAP, která skutečně chtěla naplnit socialistické ideály, které měla strana ve svém názvu. Jiní, jako například Joseph Goebbels⁵⁰, zkrátka od svých levicových názorů upustili a přidali se k Hitlerovi. Sám *Führer* se uvnitř strany potřeboval vypořádat nejen s levicovou frakcí a s jejími zastánci, ale také s polovojenskými jednotkami SA, jejichž šéf, Ernst Röhm⁵¹, požadoval, aby se jeho jednotky staly součástí říšské armády a on sám aby stanul v jejím čele.⁵² Hitler tak v noci z 29. na 30. června 1934 nařídil čistky ve vlastní straně a nepohodlní členové byli pozatýkáni a většina z nich popravena. Během noci, která do dějin vstoupila jako *Noc dlouhých nožů*, byli mj. zavražděni právě velitel SA Ernst Röhm či představitel levicové frakce Gregor Strasser (Evans 2005).

Od této chvíle upadla moc jednotek SA a vedoucí postavení si naopak upevnily jednotky *Schutzstaffel*, neboli SS, tedy *Ochranné oddíly*. Ty byly sice založeny již roku 1925 jako osobní stráž Adolfa Hitlera, nyní však převzaly pozice SA a do velké míry i policie. Rozdíl byl také v tom, z jakých řad se členové SA a SS rekrutovali. Zatímco členové SA pocházeli většinou z dělnických kruhů či byli nezaměstnaní, členové SS byli pečlivě vybíráni. Pocházeli nejčastěji

---

⁵⁰Joseph Goebbels (1897–1945) byl německý nacistický politik, říšský ministr propagandy, zmocněnec pro vedení totální války a na jeden den také nástupce Hitlera ve funkci říšského kancléře.

⁵¹Ernst Röhm (1887–1934) byl německý vojenský důstojník a velitel paramilitárních jednotek SA.

⁵²Tehdejší německá armáda se nazývala *Reichswehr*, než se z ní roku 1935 stal *Wehrmacht*.

ze střední třídy, ale mnohdy se jednalo i o členy aristokracie či vyšších kruhů. Rodokmen členů i jejich potenciálních budoucích manželek byl zkoumán až do poloviny 18. století. Byla stanovena výška a jiné limity, které museli zájemci o členství v SS splnit. Na to všechno přísně dohlížel jejich vrchní velitel, Heinrich Himmler.⁵³ Pod pravomoc SS brzy spadala také tajná policie Gestapo⁵⁴, výzvědná služba, neboli rozvědka – SD⁵⁵ a později Himmlerem založená RSHA.⁵⁶ Jednotky SA byly proslaveny svými hnědými úbory, ovšem SS již nosily uniformy černé. Stejně jako pro SA a SS, tak pro mládežnické sbory *Hitlerjugend* a pro *Wehrmacht* navrhoval oblečení Hugo Boss⁵⁷ (Seligmann et al. 2008).

Nacisté tak měli pod kontrolou veškerou policejní moc ve státě a jednotky SS se později zapojily také do válečných operací, především na východní frontě. Jejich divize *Einsatzgruppen* nechvalně prosluly tím, s jakou krutostí postupovaly na *Wehrmachten* dobytých územích. Měly za úkol “čistit” tamní obyvatelstvo od Židů. Jednotky SS koneckonců také stály u zrodu koncentračních a později vyhlazovacích táborů, jejichž autory byli tři SSmani, krom již zmíněného Heinricha Himmlera také Adolf Eichmann⁵⁸ a Reinhard Heydrich⁵⁹ (Buchheim 1968).

---

⁵³Heinrich Himmler (1900–1945) byl německý nacistický politik, říšský ministr vnitra, velitel SS a Gestapa, jeden z konstruktérů holocaustu.

⁵⁴Gestapo – *Geheime Staatspolizei* – tajná státní policie

⁵⁵SD – *Sicherheitsdienst* – bezpečnostní služba

⁵⁶RSHA – *Reichssicherheitshauptamt* – Hlavní říšský bezpečnostní úřad.

⁵⁷Hugo Boss (1885–1948) byl německý průmyslník a podnikatel, zakladatel oděvního gigantu Hugo Boss. Byl také aktivním členem NSDAP.

⁵⁸Adolf Eichmann (1906–1962) byl německý nacistický pohlavár, jeden z konstruktérů holocaustu. Po válce uprchl díky falešné identitě do Argentiny, ale vypátrala ho izraelská tajná služba Mossad, byl přepraven do Izraele, odsouzen a popraven.

⁵⁹Reinhard Heydrich (1904–1942) byl německý nacistický pohlavár, velitel SD a RSHA, zastupující říšský protektor Protektorátu Čechy a Morava. V rámci operace *Anthropoid* na něj byl 27. května 1942 v Praze spáchán atentát a krátce poté svým zraněním podlehl.

2.3. Zahraniční politika NSDAP

Zahraniční politika nacistů odpovídala jejich ideologii. Vypjatý militarismus a touha po nových územích pro germánské obyvatelstvo musely zákonitě vyústit v expanzi Německa. Masové zbrojení, které pomohlo nastartovat německou ekonomiku, muselo také dojít svého uplatnění.

Hitlerova zahraniční politika by se dala charakterizovat jako značně expanzionistická. Již ve své knize *Mein Kampf* se zmiňuje o svém plánu na zabránění východních oblastí obývaných slovanskými národy, jakožto nové živné půdy pro germánské obyvatelstvo.⁶⁰ V zahraniční politice si ovšem postupně počínal opatrně, stále totiž byly platné dohody plynoucí z Versailleské smlouvy, o jejíž revizi se Hitler usilovně snažil.

Hitler vystoupil ze Společnosti národů⁶¹ a brzy poté také vypověděl Locarnské dohody⁶². Roku 1935 bylo na základě výsledků referenda znovu připojeno k Německu Sársko a v témže roce Hitler obnovil všeobecnou brannou povinnost, což stálo u zrodu obnovení německé armády v její plné síle. Došlo také k remilitarizaci původně demilitarizovaného pásma v Porýní. Tehdejší světové mocnosti tomu jen nečinně přihlížely a v témže roce dokonce Berlín pořádal letní olympijské hry, které posloužily jako propagandistický projekt nacistického režimu (Burleigh 2008).

---

⁶⁰*Lebensraum* – životní prostor, nacistický program na zabránění východoevropských území obývaných Slovany a následná migrace germánských národů do nového životního prostoru (Eberle, Uhl 2006).

⁶¹SN – Společnost národů – předchůdkyně dnešní OSN, mezinárodní organizace vzniklá po první světové válce. Nedokázala ovšem čelit agresím ze strany Německa, Itálie či Japonska. Ač byl jedním z hlavních iniciátorů 28. americký prezident Woodrow Wilson (1856–1924), Spojené státy do SN nikdy nevstoupily.

⁶²Locarnské dohody - 7 smluv bezpečnostního charakteru, jež měly prostřednictvím Rýnského garančního paktu zajišťovat bezpečnost německých západních hranic.

Nacisté následně roku 1936 uzavřeli smlouvu o sférách vlivu s Itálií, kterou ještě více stvrdili v tzv. Ocelovém paktu z roku 1939, kde se obě strany zavázaly, že v případě války budou vojensky a ekonomicky spolupracovat. V roce 1936 uzavřeli Němci také Pakt proti Kominterně s Japonskem, ke kterému se později přidalo mnoho dalších zemí, včetně nacistických satelitů. Jednalo se o spojení proti komunistické Internacionále v čele se Sovětským svazem. Mocnosti Osy definitivně stvrdily své spojení Paktem tří z roku 1941, tedy již během druhé světové války (Stone 2012).

Dne 11. března 1938 provedl v Rakousku tamní nacističtí Arthur Seyss-Inquart⁶³ státní převrat a požádal Hitlera o vstup *Wehrmachtu* na rakouské území. Jednotky německé branné moci hned druhý den žádost vyslyšely a provedly anšlus Rakouska.⁶⁴ Měsíc po něm 99 % rakouských občanů vyjádřilo souhlas s anexí. To se tak stalo součástí nacistické říše, která se rychle rozpínala (Stone 2012).

Dne 29. září 1938 se konala Mnichovská konference⁶⁵ za účasti nacistického Německa, fašistické Itálie, Velké Británie a Francie. Ač se zde probírala otázka československého pohraničí, českoslovenští zástupci nebyli na konferenci vůbec přizváni. Zástupci zúčastněných států se dohodli, že Československo bude muset Třetí říši postoupit své pohraničí, po staletí obývané sudetskými Němci. Československo tím také přišlo o svá vojenská opevnění, která se nacházela v pohraničí, čehož Hitler využil již v březnu 1939, kdy obsadil zbytek československého území a vyhlásil na něm Protektorát Čechy a Morava⁶⁶ a Slovenský štát⁶⁷ (Filípek 2001).

---

⁶³Arthur Seyss-Inquart (1892–1946) byl v dnešním Česku narozený rakouský nacistický politik, rakouský spolkový kancléř a později nacistický místodržící v Rakousku.

⁶⁴Anšlus (z německého *Anschluss* – připojení) byla anexie Rakouska Třetí říší 12. března 1938.

⁶⁵Mnichovské konference se zúčastnili za Německo Adolf Hitler (1889–1945), za Itálii Benito Mussolini (1883–1945), za Velkou Británii Neville Chamberlain (1869–1940) a za Francii Édouard Daladier (1884–1970).

⁶⁶Protektorát Čechy a Morava (*Protektorat Böhmen und Mähren*) byl autonomní území vyhlášené na zbytcích bývalého Československa po německé anexi 16. března 1939.

Nacistický expanzionismus ovšem ani zdaleka neskončil zabráním území některých svých sousedů. Politika appeasementu se demokratickým mocnostem v čele s Velkou Británií a Francií hrubě nevyplatila. Dne 1. září 1939 nacistické Německo přepadlo Polsko a rozpoutalo tím druhou světovou válku. Několik dnů předtím podepsali nacisté tzv. Pakt o neútočení se Sovětským svazem. Sověti byli sice hlavním ideologickým nepřítelem nacistů, avšak ani Hitler, ani Stalin⁶⁸ nechtěli jít proti sobě do války. Tento pakt, nazývaný také podle dvou aktérů, kteří jej za své země podepsali Molotov⁶⁹-Ribbentrop⁷⁰, vydržel ovšem pouze do roku 1941, kdy podnikli nacisté invazi do Sovětského svazu (Gilbert 2006).

Německá invaze do Polska ovšem měla svou předeihu. Nacisté si ji totiž potřebovali ospravedlnit, a proto vyslali do Polska jednotky SS a *Abwehr*⁷¹, které převlečené do polských armádních uniforem přepadly rádiový vysílač v Gliwicích, které tehdy patřily Třetí říši. Poté odvysílali zprávy v polštině, ve kterých vybízeli v boji proti Němcům. Nyní měli nacisté ideální záminku pro útok na Polsko. To očekávalo pomoc od svých spojenců, kterými byly Velká Británie a Francie. Obě mocnosti marně doufaly v úspěch ultimáta, po vypršení jeho lhůty však musely vyhlásit Třetí říši 3. září 1939 válku. Nacisté nicméně do konce září obsadili celý západ Polska, zatímco východní část obsadila dle tajného dodatku paktu Molotov-Ribbentrop sovětská Rudá armáda a ta se stala součástí Sovětského svazu. Západní část Polska se stala součástí Třetí říše a v centrálním

---

⁶⁷Slovenský štát byl fašistický loutkový stát a satelit Třetí říše, vyhlášený 14. března 1939 Jozefem Tisem (1887–1947).

⁶⁸Iosif Vissarionovich Stalin (1878–1953) byl gruzínský sovětský politik, diktátor a vůdce Sovětského svazu od poloviny 20. let do své smrti v roce 1953.

⁶⁹Vyacheslav Molotov (1890–1986) byl sovětský ministr zahraničí.

⁷⁰Joachim von Ribbentrop (1893–1946) byl německý nacistický politik a ministr zahraničí.

⁷¹*Abwehr* byla vojenská zpravodajská služba, jež plnila funkci rozvědky i kontrarozvědky již od 20. let a svou funkci si udržela i během nacistického režimu.

Polsku byl vyhlášen tzv. Generální gouvernement⁷². Díky rychlosti, s jakou nacisté zvládli obsadit veškeré území Polska (krom východní části, jak bylo dohodnuto se Sověty) se jejich akci začalo říkat *Blitzkrieg* neboli *blesková válka* (Gebhart 2000).

Další akce *Wehrmachtu* směřovaly na sever, nacisté potřebovali ze strategických důvodů obsadit především Norsko, jehož přístavy byly ideální pro německé ponorky. Po počátečních problémech přeci jenom Norsko obsadili a byla zde dosazena loutková vláda Vidkuna Quislinga⁷³ a z Norska se stal nacistický satelit. Další skandinávská země, Dánsko, se pak nacistům vzdala během jediného dne bez boje (Rašín 2007).

V květnu 1940 se nacisté vrhli na západ. Francie marně spoléhala na svou ochranu díky Maginotově linii, která se ovšem nenachází při její hranici s Belgií. Nacisté tak naplánovali útok na země Beneluxu a posléze i na Francii. Během pouhých šesti týdnů nacisté dobyli Nizozemsko, Belgii, Lucembursko i samotnou Francii. Po slavnostním příjezdu do Paříže Němci na severozápadě Francie vytvořili okupované území, zatímco jihovýchod země byl svěřen pod kontrolu vlády Philippa Pétaina⁷⁴, jež se usídlila ve Vichy. Odtud se tomuto kolaborantskému režimu říkalo „vichystická Francie“. Jedinými Francouzi, kteří tak nepodléhali nacistickému režimu, bylo tzv. hnutí Svobodných Francouzů, tvořené exilovými vojsky, kterým z Londýna velel generál Charles de Gaulle⁷⁵ (Hart 2000).

Nacisté tak v prvních letech války slavili úspěchy na všech frontách. Prvním výrazným neúspěchem, který *Wehrmacht*, zde přesněji jeho část *Luftwaffe*, tedy vojenské letectvo, zaznamenal, byla bitva o Británii. Během čtyř měsíců totiž *Luftwaffe* nedokázala

---

⁷²Generální gouvernement bylo nacisty okupované území v oblasti středního Polska.

⁷³Vidkun Quisling (1887–1945) byl norský fašistický politik, kolaborant s nacistickým režimem a vůdce Norska během nacistické nadvlády.

⁷⁴Philippe Pétain (1856–1951) byl francouzský maršál a vojenský důstojník, hrdina první světové války, během druhé světové války kolaborant s nacisty a předseda vlády vichystické Francie.

⁷⁵Charles de Gaulle (1890–1970) byl francouzský generál a pozdější prezident Francie.

prolomit odpor britského královského letectva *Royal Air Force* a invaze na britské ostrovy tak byla odložena na neurčito (Overy 2002).

V roce 1941 krom neúspěšné britské invaze podnikl *Wehrmacht* spoustu dalších tažení. Kvůli neschopnosti italské armády musel Hitler vyslat několik divizí do Řecka, kde vládl autoritativní režim Ioannise Metaxase.⁷⁶ Ten se postavil Italům na odpor a ukázal se jako velmi odolný. Hitler vyslal vojenskou pomoc Italům také do Albánie a do severní Afriky. Zde operovaly německé jednotky *Afrikakorps*, které vedly bitvy především v oblasti dnešní Libye a Egypta, kde se nacházel britský protektorát. Zdejší bojům velel slavný polní maršál Erwin Rommel⁷⁷ (Gilbert 2006).

V roce 1941 Němci zaměřili své jednotky také na oblast Jugoslávie a zde mj. vznikl další loutkový stát, ustašovské Chorvatsko, vedené Ante Pavelićem⁷⁸.

Rok 1941 ale znamenal pro nacisty a jejich válečnou mašinerii jeden zásadní zlom. A byl to zlom ve vývoji celé druhé světové války. Německo ovládalo téměř celou Evropu. Pod Třetí říši spadala území Polska, Československa, Pobaltí, Rakouska, Beneluxu, část Francie, loutkové vlády byly nastoleny ve zbytku Francie, v Norsku, v Dánsku, na Balkáně, okupováno bylo Řecko. Ve zbytku kontinentální Evropy byly vesměs spřátelené režimy, v Itálii, ve Španělsku, na Slovensku, v Maďarsku, v Rumunsku, v Bulharsku či ve Finsku. Neutrální Švédsko i Švýcarsko s nacisty více či méně spolupracovali, Švýcaři například prostřednictvím svých bank, kam si nacisté ukládali ukradené zlato a jiné bohatství z celé Evropy. Odolávala tak vesměs jen díky ostrovní izolaci Velká Británie, která byla poměrně silně závislá na potravinové pomoci ze Spojených států. V Asii a v Tichomoří postupovala japonská císařská armáda a ovládala

---

⁷⁶Ioannis Metaxas (1898–1941) byl řecký generál, předseda vlády a později diktátor.

⁷⁷Erwin Rommel (1891–1944) byl německý vojevůdce a polní maršál.

⁷⁸Ante Pavelić (1889–1959) byl chorvatský nacionalistický politik, vůdce nacionalistické organizace Ustaša a vrcholný představitel s nacisty kolaborujícího Nezávislého státu Chorvatsko.

ohromné území. Mocností Osy⁷⁹ se podařilo ovládat podstatnou část světa.⁸⁰ V polovině roku 1941 ale jednotky *Wehrmachtu* překročily území Sovětského svazu a vypověděly tak pakt o neútočení, což bylo obsahem paktu Molotov-Ribbentrop, kromě rozdělení si sfér vlivu v dobytém Polsku (Hart 2000).

Byl vypracován plán známý jako *Operace Barbarossa*, který počítal s obsazením východního území, jak bylo ostatně plánem Adolfa Hitlera již od samého počátku jeho politické kariéry. O dobytí východoevropského území v rámci svého projektu *Lebensraum* píše už ve svém díle *Mein Kampf*. *Wehrmacht* měl postupovat ve třech rozdělených skupinách. Každá z nich měla na starost určitou oblast, kterou měla dobýt. První skupina armád byla určena pro dobytí pobaltských zemí a sovětského Leningradu⁸¹. Zvláště v Estonsku, v Litvě a v Lotyšsku se Němci setkali s vřelým přijetím. Kolaborace s nacisty byla běžná díky zakořeněnému odporu vůči Rusům i komunismu. Není tak s podivem, že dodnes mnozí obyvatelé pobaltských republik oslavují nacistické pohlaváry, vojenské důstojníky, ale i důstojníky SS jako válečné hrdiny a osvoboditele. Právě členy zahraničních divizí SS se stávalo spousta Litevců, Lotyšů a Estonců a značně se podíleli na vyvražďování pobaltského židovského obyvatelstva (Winchester 2005).

Druhá skupina armád měla za úkol dobýt oblast dnešního Běloruska a posléze zaútočit na Moskvu. Dobývání Moskvy

---

⁷⁹Termín mocností Osy se používá v užším významu pro spojení Německa, Itálie a Japonska během druhé světové války na základě jejich smluv proti komunismu. Také se užívá spojení osa Berlín-Řím-Tokio.

⁸⁰Mocnosti Osy skutečně ovládaly obrovskou část tehdejšího světa. Nacisté dobytá území buď připojili ke Třetí říši, nebo zde dosadili kolaborantské loutkové fašistické vlády. Japonské císařství zase ovládalo rozsáhlá území jihovýchodní Asie a Tichomoří, což jsou strategicky velice významné oblasti. Fašismus se ovšem nešířil pouze na územích ovládaných během války mocnostmi Osy, již dříve se fašistická hnutí či strany vyskytovaly např. ve Velké Británii – Britská unie fašistů vedená Oswaldem Mosleyem (1896–1980), nebo v Československu – Národní obec fašistická vedená Radolou Gajdou (1892-1948) (Gebhart 2000).

⁸¹Leningrad bylo tehdejší označení pro dnešní Petrohrad (Sankt Peterburg).

provázely peripetie, jelikož Hitler převedl několik jednotek směrem na jih, aby se zmocnil ukrajinských zemědělských zásob a průmyslových závodů. Několikrát tak měli Němci na dosah dobytí hlavního města Sovětského svazu, avšak nakonec ho kvůli vyčerpání vojáků nedobyli, ani když byli jen pár desítek kilometrů od jeho samotného centra (Gebhart 2000).

Cílem třetí skupiny armád bylo ovládnutí Ukrajiny a posléze také Kavkazu, kde se nacházela ropná pole. Prvotní německé úspěchy ovšem skončily po bitvě u Stalingradu, po které došlo k německému ústupu. U Stalingradu operovaly kromě *Wehrmachtu* také rumunské, maďarské, italské a také málo početné španělské jednotky, které tvořily slabá křídla nacistických sil. S ovládnutím Ukrajiny nenastal takový problém, jako v případě Stalingradu, kde právě neschopnosti těchto slabých křídel využila Rudá armáda. I přes Göringovo ujišťování nedokázala *Luftwaffe* zásobovat německé vojsko (*Heer*) a značně vyčerpaná a oslabená 6. armáda pod vedením polního maršála Friedricha von Pauluse⁸² kapitulovala.

Porážka *Wehrmachtu* měla stěžejní dopad na obrat ve vývoji války. Druhým momentem, který výrazně pomohl zvrátit vývoj války, bylo přepadení americké námořní základny Pearl Harbor na Havajských ostrovech 7. prosince 1941 japonským císařským letectvem, které mělo za cíl zničení americké tichomořské flotily. Krátce na to vyhlásilo Německo válku Spojeným státům a ty opustily od své politiky izolacionismu a plně se zapojily do bojů druhé světové války (Gilbert 2006).

Porážka u Stalingradu a zapojení Spojených států do války s sebou rychle přinášely i další úspěchy Spojenců. Díky prolomení *Enigmy*⁸³ došlo ke zvratu ponorkové bitvy o Atlantik, spojeneckým vojskům se podařilo zpět dobýt Ukrajinu, navíc ovládli část Itálie a Mussoliniho svrhli a uvěznil. Krátce poté byl ovšem osvobozen

---

⁸²Friedrich von Paulus (1890–1957) byl německý generál a polní maršál, vedl 6. armádu u Stalingradu.

⁸³*Enigma* bylo německými ponorkami používané šifrovací zařízení.

jednotkami SS pod velením Otty Skorzeného⁸⁴ a ve městě Saló vyhlásil fašistickou Italskou sociální republiku, další ze satelitů Německa.

Třetí říše se rozpadala. Na počátku druhé světové války čítal *Wehrmacht* neuvěřitelných 20,7 miliónů vojáků, ke konci války jich zbyly pouhé 2,2 milióny. Spojenci dobývali zpět Evropu ze západu i z východu. Po vylodění v Normandii a bitvě v Ardenách (přes počáteční úspěchy nakonec neúspěšná operace Němců) se směrem k Německu blížily ze západu Američané a Britové, z východu Rudá armáda. Dne 30. dubna 1945 spáchal ve svém berlínském podzemním bunkru Adolf Hitler sebevraždu. Funkce *Führera* zanikla a říšským prezidentem se stal admirál Karl Dönitz⁸⁵, který ve funkci vydržel něco málo přes tři týdny. Říšským kancléřem se pak stal Joseph Goebbels, který ovšem ihned druhý den spáchal sebevraždu.

Dne 8. května 1945 oficiálně vešla v platnost bezpodmínečná německá kapitulace, kterou o den dříve podepsali se souhlasem říšského prezidenta Dönitze v hlavním stanu vrchního velitele spojeneckých expedičních sil v Evropě amerického generála Dwighta Davida Eisenhowera⁸⁶ ve francouzské Remeši zástupci všech tří složek německých ozbrojených sil (*Wehrmachtu*): za armádu (*Heer*) generálplukovník Alfred Jodl, za vojenské námořnictvo (*Kriegsmarine*) generáladmirál Hans-Georg von Friedeburg a za letectvo (*Luftwaffe*) plukovník Wilhelm Oxenius.⁸⁷ K další kapitulaci došlo 9. května 1945 v Berlíně, kdy v nočních hodinách podepsali protokol o kapitulaci Německa náčelník vrchního velitelství německé branné moci polní maršál Wilhelm Keitel, opět vrchní velitel německého válečného námořnictva generáladmirál Hans-Georg von

---

⁸⁴Otto Skorzeny (1908–1975) byl německý důstojník SS, známý díky záchraně Benita Mussoliniho.

⁸⁵Karl Dönitz (1891–1980) byl německý námořní generál, velkoadmirál a krátce i říšský prezident.

⁸⁶Dwight D. Eisenhower (1890–1969) byl americký generál a později 34. prezident Spojených států.

⁸⁷Alfred Jodl (1890–1946) byl německý důstojník, Hans-Georg von Friedeburg (1895–1945) byl německý námořní důstojník a Wilhelm Oxenius (1912–1979) byl německý důstojník.

Friedeburg a vrchní velitel letectva generálplukovník Hans-Jürgen Stumpff.⁸⁸Tentokrát své podpisy přidali i zástupci spojenců, za Spojené státy americké generálporučík Carl Andrew Spaatz, za Sovětský svaz maršál Georgy Konstantinovich Zhukov, za Velkou Británii maršál letectva Arthur William Tedder a za Francii generál Jean de Lattre de Tassigny⁸⁹(Gebhart 2000).

Celkově však druhá světová válka skončila až po svržení atomových bomb Američany na japonská města Hiroshima a Nagasaki a po bezpodmínečné kapitulaci Japonska 2. září 1945. Kromě války v Tichomoří tak definitivně na všech frontách skončila druhá světová válka.

2.4. Ekonomická a sociální politika NSDAP

Ekonomická sféra bývá mnohdy tou klíčovou, podle které se určuje, zdali jsou dané politické ideologie, politické strany či jednotlivci pravicově nebo levicově orientovaní. Nacisté ovšem svůj ekonomický program, který představili v roce 1920, nikdy skutečně nenaplnili. Proto jim jejich antikapitalistický tón nelze přičítat, když od něj ihned po převzetí moci upustili.⁹⁰

Je jasné, že ze zahraniční politiky Třetí říše úplně nepoznáme, zdali se jednalo o pravicovou, nebo levicovou diktaturu. Zahraniční politika

---

⁸⁸Wilhelm Keitel (1882–1946) byl německý polní maršál a náčelník vrchního velení *Wehrmachtu* (*Oberkommando der Wehrmacht* – OKW), Hans-Jürgen Stumpff (1889–1968) byl německý letecký generál.

⁸⁹Carl Andrew Spaatz (1891–1974) byl americký generál, Georgy Konstantinovich Zhukov (1896–1974) byl sovětský maršál, Arthur William Tedder (1890–1967) byl britský letecký maršál a Jean de Lattre de Tassigny (1889–1952) byl francouzský generál.

⁹⁰Nacisté od antikapitalistického programu z roku 1920 upustili již před převzetím moci, kdy němečtí bankéři, byznysmeni a průmysloví magnáti finančně podporovali Hitlera a financovali NSDAP její předvolební kampaně. Nacisty i vyšší vrstvy společnosti totiž začal spojovat problém sílící obliby komunismu (Schweitzer 1977).

totiž bývá mnohdy shodná u pravicových i levicových vlád a stejně tak umí být i rozdílná. Německý expanzionismus měl ovšem jistojistě také souvislost s nacistickou rasovou politikou, ať již kvůli zabránění živné půdy pro germánské obyvatelstvo, nebo kvůli vyhlazování pro nacisty méněcenného obyvatelstva.

Jak ovšem vypadala německá ekonomika po nástupu Adolfa Hitlera? Jak jsme již zmiňovali dříve, politický program NSDAP by se mohl jevit jako levicový. Faktem ovšem zůstává, že již počátkem třicátých let získávali nacisté stále více sympatií od německých i zahraničních podnikatelů a průmyslníků. Oním důvodem byla obava z poměrně vysokých volebních zisků i preferencí komunistů a jejich antikapitalistickým výhrůžkám. Nacisté považovali boj proti bolševismu za jednu ze svých priorit, byť nebyla přímo obsažena v původním politickém programu NSDAP z roku 1920. Na předvolebních srazech a v kampaních Hitler vždy sliboval boj proti světovému židobolševismu. Díky těmto slovům si Hitler naklonil bohaté vrstvy obyvatelstva a mohl tak realizovat masivní a nákladné kampaně. Hitler byl prvním politikem v Německu, který v kampani výrazně používal leteckou dopravu, díky čemuž stíhal vystoupit se svými plamennými projevy několikrát denně na mnoha různých místech. Jeho kampaň financovali bohatí průmysloví magnáti a podnikatelé z velkých firem (Schweitzer 1977).

Po nástupu Adolfa Hitlera do čela Německa se výrazně změnila ekonomická a sociální politika oproti původnímu stranickému programu. V Německu zůstalo zachováno soukromé vlastnictví výrobních prostředků, v soukromých rukách zůstala i půda či průmyslové podniky. Vše však bylo pod kontrolou státu a muselo pracovat ve prospěch národa (Seligmann et al. 2008).

Ihned po svém nástupu k moci Hitler zakázal odbory. Ty pak nahradila monopolní organizace DAF⁹¹. I kvůli tomuto kroku zažily boom mnohé velké podniky, jako například ocelářské a strojírenské giganty, Kruppovy a Thyssenovy podniky. Nacisté také zmrazili mzdy

---

⁹¹DAF – *Deutsche Arbeitsfront* – Německá pracovní fronta.

dělníkům, aby zabránili inflaci, což je učinilo pro podniky de facto levnějšími. Díky masivnímu zbrojení získávaly státní zakázky a velké výnosy z nich stavební a zbrojařské firmy, díky investicím do infrastruktury se mohutně rozvíjel také dopravní průmysl. V rámci projektu *Autobahn* se postavilo tři tisíce kilometrů nových dálnic a další projekty byly rozpracované. Hitlerovi a NSDAP se podařil hospodářský zázrak (Overy 1994).

Ač by se zdálo, že glorifikace dělníka nacistickým režimem povede k výrazně lepším podmínkám právě pro proletariát, opak byl pravdou. Jakékoliv jejich stávky či demonstrace znamenaly převoz do koncentračních táborů. Domácí dělníci se pro podniky stali velmi levnou pracovní silou, nebyli ovšem jedinou. V době druhé světové války vzrostl počet zahraničních pracovníků, kteří pracovali de facto jako otroci, jelikož nedostávali žádnou mzdu a stáli jen minimální výdaje. Dalším faktorem ekonomického vzrůstu je potom nacistická politika vůči Židům. Jejich podniky byly postupně likvidovány či konfiskovány. Profit z toho měly jak malé a střední podniky, které převzaly klientelu židovským obchodům, tak velké korporace, které skupily židovské firmy. Německé firmy tak přebraly židovské obchody, obchodní domy i velké firmy. K poslednímu případu ale nedocházelo příliš často, jelikož většina židovských firem byla prostě spíše uzavřena, než aby přešla pod správu jiných majitelů (Barkai 1990).

Jak již bylo řečeno, soukromé vlastnictví i podnikání bylo ve Třetí říši povolené, avšak pod kontrolou státu. To například znamenalo, že ve vedení podniků a jejich správních radách museli být členové NSDAP. Díky nacistickému centralismu tak bylo v roce 1937 70 % německé průmyslové výroby v rukou monopolů, jelikož je podporovaly státní orgány.

Během nacistického režimu také vzrostl počet zaměstnanců ve státní správě, především díky tisícům nových pracovních pozic, které vláda vytvářela. Tento trend ještě stoupl se vstupem Německa do války a potřebou státní správy a orgánů na nově dobytých územích (Seligmann et al. 2008).

Dalo by se říci, že se Hitlerovi podařil skutečný hospodářský vzestup. My se nyní ještě blíže podíváme, co za ním skutečně stálo. V roce 1933, tedy v době nástupu NSDAP k moci, bylo v Německu 6 miliónů nezaměstnaných. V roce 1939, kdy Třetí říše vstoupila do války, to bylo již pouhých 302 000. Hitler dosáhl téměř plné zaměstnanosti.⁹² Přitom na počátku 30. let se německá ekonomika neubírala zrovna správným směrem. Problémem kupříkladu byl začarovaný kruh zahraničního obchodu. Import zastiňoval export. Německo potřebovalo více vyvážet, aby zvýšilo prosperitu, avšak to by vedlo opět k vyššímu dovozu zahraničního zboží a mohlo by dojít k tomu, že by nestačily prostředky k zajištění základního dováženého zboží. Hitler nicméně postrádal jakékoliv výraznější znalosti o ekonomice, a tak svěřil tuto úlohu Hjalmaru Schachtovi.⁹³ Spolu s Hitlerem zavedli několik základních bodů pro pozvednutí německé ekonomiky.

Tím prvním byla Hitlerova koncepce *autarkie*. Tímto termínem, který doslova znamená soběstačnost, se myslela ekonomická uzavřenost a nezávislost. Hitler tak chtěl zbavit Německo ekonomické závislosti na zahraničním dovozu. Proto si veškeré základní suroviny Němci měli obstarávat sami. Dalším bodem byla rozsáhlá militarizace země a s tím spojený rozkvět zbrojního průmyslu – tzv. *Wehrwirtschaft*. Propojení autarkie se zbrojením počítalo s nutným dobytím nových území, jelikož ne všechny potřebné suroviny se na území Třetí říše nacházely. V plánu tak bylo ovládnout například „obilnici Evropy“, tedy území Ukrajiny, či obrovská ropná pole na Kavkaze (Overy 1994).

Ovšem ten nejpodstatnější krok ke změně ekonomiky byla prostá stabilizace ekonomiky domácí. Schacht tak přišel s řadou ekonomických opatření – ustálil nízké úrokové sazby – tím zvýšil

---

⁹²V roce 1938 vstoupil v platnost tzv. zákon o pracovní povinnosti. Ten umožňoval státu nabírání zaměstnanců do různých průmyslových odvětví (Seligmann et al. 2008).

⁹³Hjalmar Schacht (1877–1970) byl německý nacistický politik a ekonom, ministr hospodářství a bez portfeje, ještě před nástupem nacismu prezident Říšské banky.

důvěru investorů, dále oživil obchod s akciemi velkým odkoupením akcií státem a v neposlední řadě také navýšil finance úřadům pomocí odkladu jejich dluhů. Aby snížil nezaměstnanost, rozjel široký program veřejných prací a zavedla se de facto pracovní povinnost. Vzrostly veřejné i vládní investice – ať již do stavby silnic a dálnic či železnic, do zbrojení či do ekologických projektů a rozvoje bydlení či jiných stavebních projektů (ve velkém se začaly realizovat Hitlerovy megalomanské stavební plány) (Barkai 1990).

Všechna tato opatření a projekty rapidně snížily nezaměstnanost a pozvedly ducha válkou, reparacemi a krizemi poznamenané německé společnosti. Kvůli Schachtovým obavám o udržitelnost rozvoje a snah o upuštění od autarkie ovšem Hitler zakročil a Schacht byl nahrazen Hermannem Göringem s jeho čtyřletým plánem, který měl upevnit zbrojení, autarkii a deficitní výdaje. Přitom právě ty Schacht kritizoval, stejně jako nefunkčnost autarkie, jelikož dlouhá léta Německo stále muselo spoustu surovin dovážet, nebo je nahrazovalo syntetickými výrobky. Kdyby Třetí říše nedobyla některá území během války, novodobý merkantilismus v podobě autarkie by nebyl dlouhodobě udržitelný. Státní výdaje téměř dvojnásobně převyšovaly státní příjmy. Německo na to zkrátka nemělo prostředky.

Zajímavostí jistě je, že na výrobě syntetických produktů a tedy levných náhražek surovin se podílely německé chemické konglomeráty jako IG Farben⁹⁴ či Bosch. Prvně jmenovaná firma byla po válce zlikvidována za napomáhání zločinům proti lidskosti. Mimo jiné totiž vyráběla nechvalně proslulý insekticid, známý pod obchodním názvem Cyklon B, pomocí kterého nacisté prováděli systematickou likvidaci pro ně méněcenných a nepohodlných osob (Schweitzer 1977).

Z hlediska sociální politiky byla dozajista zajímavá organizace DAF, která nahradila všechny odborové svazy. Jejím prostřednictvím

---

⁹⁴IG Farben byla chemickým konglomerátem, který vznikl roku 1925 sloučením 6 společností. 4 z nich po její likvidaci pokračují do současnosti, mimo jiné farmaceutický gigant Bayer.

mohl Hitler ovládat veškeré pracovní aspekty dělnictva, systémem mezd počínaje a délkou pracovní doby konče. Navíc měla také zajišťovat politickou a ideologickou osvětu dělníků.

DAF poskytovala zaměstnancům také systém sociálních výhod a odměn. Ty zahrnovaly rekreační plavby luxusními loděmi do zahraničí, zahraniční dovolené (většinou ve spřátelených zemích, jako byly například Portugalsko, Itálie či Norsko) či různé sportovní a kulturní programy. Na druhou stranu z DAF teklo do státní kasy ohromné množství peněz za členské příspěvky, stejně tak se nacisté obohatili na projektu *Volkswagen* neboli *lidový vůz*. Na tento Hitlerův „automobilový zázrak“ totiž dělníci spláceli mnoho let, než byla jejich výroba kvůli válce přerušena, žádná finanční náhrada jim ovšem vyplacena nebyla. Krom těchto povinných výdajů museli dělníci ještě platit pojištění pro případ nezaměstnanosti, zdravotní pojištění a jiné finanční odvody. Zaměstnanci také byli plně podřízeni svým zaměstnavatelům, museli mít pracovní knížky s podrobnými osobními údaji a jakékoliv protesty byly de facto nemožné (Overy 1994).

Nízké mzdy, vysoká pracovní doba, vysoké výrobní kvóty – toto postavení dělníků se daleko více přibližovalo kapitalismu 19. století, než socialistickým ideálům. Ještě hůře na tom ovšem byla pracovní síla ze zahraničí, jejich podmínky se totiž téměř rovnaly otroctví. A právě toho využívala řada průmyslových magnátů a dodnes prosperujících firem. Vysocí funkcionáři některých z nich si dokonce po válce odseděli trest. Patřili mezi ně např. předseda dozorčí rady IG Farben Carl Krauch⁹⁵, Alfred Krupp von Bohlen und Halbach⁹⁶ či jeden z nejbohatších mužů meziválečného Německa, Friedrich Flick.⁹⁷ Naproti tomu Fritz Thyssen⁹⁸, šéf Thysových

---

⁹⁵Carl Krauch (1887–1968) byl německý chemik a průmyslník.

⁹⁶Alfred Krupp von Bohlen und Halbach (1907–1967) byl německý průmyslník, olympionik a člen ocelářské rodiny Kruppů.

⁹⁷Friedrich Flick (1883–1972) byl německý průmyslník a člen průmyslové rodiny Flicků.

⁹⁸Friedrich „Fritz“ Thyssen (1873–1951) byl německý průmyslník a ocelářský magnát.

ocelářských podniků, zprvu dlouho Hitlera podporoval, ale později se stal jeho hlasitým kritikem a sám skončil v koncentračních táborech. Mezi další sponzory a významné průmyslníky podporující nacistický režim patřil také do roku 1934 československý občan a rodák z Vratislavic nad Nisou, Ferdinand Porsche⁹⁹, jehož lidový vůz si Hitler nesmírně oblíbil. Mezi členy NSDAP patřili také zakladatel oděvního gigantu, již zmíněný Hugo Boss nebo bratři Adolf¹⁰⁰ a Rudolf¹⁰¹ Dasslerovi. Věrnými podporovateli režimu byli také letecký konstruktér Willy Messerschmitt¹⁰² či vlivný bankéř Kurt von Schröder¹⁰³, který zprostředkoval sponzoring Třetí říše některými americkými bankéři či korporacemi. Mezi firmy, které přímo nepodporovaly nacistický režim, ale sloužily k jeho potřebám, patřil také elektrotechnický koncern Siemens (Gelately 2003).

Podporovatele či sympatizanty nacistického režimu v různých fázích jeho vývoje bychom ovšem nemuseli hledat pouze v Německu. Ze zámoří by sem patřili například Henry Ford¹⁰⁴, Walt Disney¹⁰⁵ či Charles Lindbergh¹⁰⁶. Sympatizanty bychom navíc mohli hledat i v britské královské rodině – nacisty podporovali například Charles Edward¹⁰⁷, vévoda Sasko-Kobursko-Gothajský nebo dokonce král Eduard VIII¹⁰⁸.

---

⁹⁹Ferdinand Porsche (1875–1951) byl československý a později německý automobilový konstruktér a zakladatel automobilky Porsche.

¹⁰⁰Adolf „Adi“ Dassler (1900–1978) byl německý zakladatel sportovněoděvní firmy Adidas.

¹⁰¹Rudolf „Rudi“ Dassler (1898–1974) byl německý zakladatel sportovněoděvní firmy Puma.

¹⁰²Wilhelm „Willy“ Messerschmitt (1898 – 1978) byl německý letecký konstruktér a designer.

¹⁰³Kurt von Schröder (1889–1966) byl německý bankéř a mj. zprostředkovatel jednání Hitlera a von Papena.

¹⁰⁴Henry Ford (1863–1947) byl americký automobilový magnát a zakladatel Ford Motor Company, antisemita a jediný Američan zmíněný v Hitlerově *Mein Kampf*.

¹⁰⁵Walt(er) Disney (1901–1966) byl americký filmový producent a filmový magnát a antisemita.

¹⁰⁶Charles Lindbergh (1902–1974) byl americký letec, spisovatel a aktivista.

¹⁰⁷Charles Edward, vévoda Sasko-Kobursko-Gothajský (1884–1954) byl člen britské královské rodiny a kolaborant s nacisty, později zastával

2.5. Rasová politika NSDAP

Jak jsme zmiňovali v teoretické kapitole, v nacistické ideologii zaujímá podstatnou roli rasová politika. Tato problematika byla nacistickými ideology pečlivě propracovaná a většinou také striktně dodržována. Rasová politika prostupovala téměř všemi aspekty politiky i každodenního života.

Pro nacisty tedy hrála rasová politika klíčovou roli. Co si ale pod tímto termínem máme představit? Je obecně známým faktem, že nacisté během druhé světové války provedli genocidu evropského židovského obyvatelstva. My se nyní blíže podíváme, jak se situace Židů a dalších „méněcenných“ s nástupem Hitlera k moci vyvíjela.

Hitler vinil Židy z porážky v první světové válce a také z celkové hospodářské krize ve světě. Dle jeho teorií ovládala svět skrze banky a velké podniky skupina „židovských boháčů“ a Židé měli také stát za zrodem a nástupem bolševismu. Již ve své knize *Mein Kampf* tak publikuje silně antisemitské názory. Je ovšem potřeba dodat, že tehdy nebyly antisemitské názory ničím výjimečným. Protižidovské nálady bychom v Evropě mohli ve vzrůstající formě pozorovat již od konce 19. století, kdy také sílilo sionistické hnutí, jehož otcem byl Theodor Herzl¹⁰⁹. Evropský antisemitismus už na sebe ovšem nebral pouze podobu náboženské nenávisti. Spousta Židů již totiž nebyla židy. Jinak řečeno, většina etnických Židů již nebyla věřícími judaisty, nýbrž se z nich stali sekularizovaní ateisté. Navíc docházelo stále častěji ke sňatkům s nežidovskými obyvateli a Židé byli stále více integrováni a

---

mnoho funkcí ve Třetí říši, například byl ředitelem německého Červeného kříže.

¹⁰⁸Eduard VIII. (1894–1972) byl britský monarcha a hlava britského impéria, než abdikoval.

¹⁰⁹Theodor Herzl (1860–1904) byl rakousko-uherský židovský novinář a hlavní představitel sionistického hnutí a hlavní propagátor samostatného izraelského státu.

asimilováni do společností zemí, kde žili. Moderní antisemitismus tak na sebe vzal podobu spíše etnické (tehdy rasové) nenávisti.

Hitler se zhlédl v rasistických teoriích a myšlenkách mnohých představitelů vědeckého rasismu, jako byli již zmínění spisovatelé Arthur de Gobineau či Houston Stewart Chamberlain. Zneužil také myšlenky mnohých jiných, kteří více či méně projevovali antisemitské názory, jako byl například skladatel Richard Wagner nebo filozof Martin Heidegger¹¹⁰. V neposlední řadě byl pak ovlivněn filozofem Friedrichem Nietzsche, jehož teorii o nadčlověku (*übermensch*) přebudoval dle svých vlastních představ. Ve svém spise pak hovoří o germánské rase jako o té nejčistší, tzv. *panské rase*, která vyčnívá nade všemi ostatními. Často pro ni také používá spojení *nordická rasa* nebo nejčastěji *árijská rasa*. Hitler tím odkazoval na starověký národ Árijců, jehož potomky měli být právě germánské a nordické (severské) národy, tedy i Němci. Ostatní rasy měly být buď árijské rase podřízené, nebo dokonce méněcenné a jako takové hodné vyhubení. Tyto rasy označovali nacisté souhrnně jako *untermensch* – tedy podčlověk. Mezi rasu přímo zhoubnou pak podle Hitlera patřili právě Židé. Od počátku svého nástupu tak začal s perzekucí tohoto etnika. Docházelo ke společenským a ekonomickým perzekucím či represím, které měly odradit Židy od života v Německu a měly je dohnat k emigraci. Roku 1935 byly navíc vydány dva zákony, tzv. zákon o říšském občanství a zákon na ochranu německé krve a cti. Hitler je přijal po jednom ze svých fanatických projevů v Norimberku a odtud nesly zákony označení jako *Norimberské zákony*. Tím byly zakázány mezirasové sňatky mezi Židy a Němci a navíc byli Židé zbaveni jistých občanských práv, například pozbyli volební právo či nesměli pracovat ve státní správě (Peukert 1989).

Okolnosti se ještě vyostřily po události známé jako *Kristallnacht – Křišťálová noc*. V noci z 9. na 10. listopadu 1938 došlo k jednomu z největších novodobých pogromů. Během této noci se terčem nacistů staly desítky tisíc židovských občanů a tisíce

---

¹¹⁰Martin Heidegger (1889–1976) byl německý fenomenologický filozof a akademik.

židovských obchodů a synagog. I přes tyto zásahy proti židovskému obyvatelstvu a přes jejich internaci v koncentračních táborech ještě tehdy nacistům nešlo o vyvražďování Židů – jejich hlavním cílem byla židovská emigrace. Židé tak během prvních let nacistické nadvlády hromadně emigrovali a často byl jejich cílem britsko-francouzský protektorát Palestina, který spravoval oblast Svaté země¹¹¹. Se vstupem do války a se zabíráním nových území již ovšem docházelo k počáteční likvidaci židovského obyvatelstva, především na území dobytého Polska. Popravčí čety hromadně vraždily polské, pobaltské a východoevropské Židy a byla zřízena židovská ghetta (Engel 2000).

Zlom nastal roku 1941. Velká Británie a Francie se obávaly možné nevraživosti arabského obyvatelstva v protektorátu Palestina vůči novým židovským osadníkům a zavedly nejprve kvóty pro přijetí nových Židů a posléze emigraci úplně zakázaly. Tím německým Židům de facto znemožnily záchranu vlastního života. Nacisté od roku 1941 zakázali Židům opouštět Říši a zavedli povinné nošení Davidovy hvězdy na oblečení. Dne 20. ledna 1942 se sešli nacističtí pohlaváři ve vile u jezera na berlínském předměstí Wannsee. Zde se projednávalo tzv. *Endlösung der Judenfrage*, neboli konečné řešení židovské otázky. Jinými slovy systematické vyvražďování židovského obyvatelstva na území Třetí říše a jí ovládaných území. K tomu se přidala genocida dalších, pro nacisty méněcenných etnik. Těmi byli například Cikáni a Sintové, kteří nacistům vadili, stejně jako mnohým dalším, kvůli jejich kočovnému způsobu života, jejich vysokému podílu na kriminalitě, zahálce a nezaměstnanosti. Nacisté je také označili jako rasové méněcenné a i oni se stali oběťmi *holocaustu*¹¹².

---

¹¹¹Pojmem Svatá země se rozumí oblast dnešního státu Izrael a palestinské autonomie, tedy území, které podle Bible bylo obýváno Izraelity a kam směřovali tisíce sionistů.

¹¹²*Holocaust* (z řeckého *holokauston*, neboli celopal) je označení pro systematické vyvražďování židovského obyvatelstva nacisty. V širším měřítku označuje veškeré systematické vraždění etnických, náboženských či politických odpůrců Třetí říše. Tato genocida probíhala v nacistických

Likvidace Cikánů byla z velké části Himmlerova iniciativa, jelikož Hitler se o Cikánech v *Mein Kampf* nezmiňuje a jejich otázku příliš neřešil. Dokonce Himmler ovšem dělal výjimky mezi Cikány a některé označoval jako *čisté* či *dobré* (míšené). Problém ale byl v organizacích místní samosprávy. Ty totiž Cikány nijak neselektovaly a v touze zbavit se jich posílaly do koncentračních táborů všechny bez rozdílu (Seligmann et al. 2008).

K nacistické systematické likvidaci a genocidě napomohly nově zřízené vyhlazovací tábory, kde byli vězni vražděni pomocí chemiky z IG Farben vyvinutého plynu Cyklon B. Zde byli vražděni Židé, Cikáni, ale také nežidovské polské obyvatelstvo (především z řad inteligence či bojovníků proti režimu), sovětští váleční zajatci, homosexuálové, sexuální devianti, mentálně i tělesně postižení, náboženští nepřátelé jako svědkové Jehovovi, tajné spolky jako svobodní zednáři a v neposlední řadě političtí odpůrci – nejčastěji komunisté, sociální demokraté, v menším měřítku i někteří liberálové či zkrátka ti, kteří se vzepřeli režimu (Peukert 1989).

Podle názvu této kapitoly i podle jejího obsahu bychom mohli soudit, že nacisté byli rasisté. Je tomu ale z dnešního hlediska opravdu tak? Dozajista nechceme omlouvat nacistické zločiny proti lidskosti, avšak rádi bychom poukázali na jisté paradoxy, které nacistickou rasovou politiku provázejí.

Tím zásadním problémem je vnímání pojmu *rasa*. Lidská rasa neboli lidské plemeno je antropologický termín, který označuje příslušníky lidského rodu, kteří prošli společným evolučním vývojem. Vlivem prostředí, podnebí a spousty jiných faktorů se samozřejmě vyvinuly také odlišnosti mezi lidskými plemeny a právě ty dnes chápeme jako rasové rozdíly. Může se jednat o fyziologické a morfologické rozdíly, tedy například o barvu pleti, tvar lebky, oči, vlasy, tělesnou strukturu a stavbu a jiné. Dnešní antropologové tak rozdělují lidské plemeno do tří ras – na rasu europoidní, rasu negroidní a rasu mongoloidní. Každá rasová kategorie má

---

vyhlazovacích táborech, které bývají mnohdy zaměňovány za koncentrační tábory (Engel 2000).

samozřejmě také své podrasy (myšleno subkategorie) (Soukup 2004).

Mezi europoidní (bílou) rasu spadá veškeré evropské obyvatelstvo a jeho potomci všude po světě, semitské obyvatelstvo severní Afriky a Blízkého východu¹¹³, kavkazské obyvatelstvo a také Indové. Ne vždy je totiž barva pleti rozhodujícím faktorem pro zařazení mezi tu či onu rasu, důležitější jsou například společné rysy či fyziologické a morfologické znaky (Soukup 2004).

Mezi rasu negroidní (černou) spadá obyvatelstvo subsaharské Afriky a jeho potomci po celém světě – bantuské národy, specifictí Khoisané (mají podstatně výraznější epikantus), Etiopané a další od sebe poměrně odlišné africké národy. Dále je zde australoidní subkategorie, kam spadají původní obyvatelé Austrálie Aboridžinci a také v západním Tichomoří žijící Papuánci a Melanésané (Soukup 2004).

Mezi mongoloidní (žlutou) rasu spadá východoasijské obyvatelstvo s výrazným epikantem¹¹⁴ a jeho potomci po celém světě, dále austronéské obyvatelstvo jihovýchodní Asie, ale také původní obyvatelé obou Amerik, tedy Indiáni a Inuité nebo polynéské a mikronéské obyvatelstvo Tichomoří. Spornými pak mohou být například turkické národy, tedy přirození míšenci mezi europoidní a mongoloidní rasou, nebo na Madagaskaru žijící Malgaši, přirození míšenci mezi negroidní a mongoloidní rasou (Soukup 2004).

Jak je tedy možné, pokud by nacisté byli rasisté, že systematické vyvražďování se dotklo pouze dvou etnik, která spadají do stejné rasové kategorie, jako sami Němci? Odpověď lze hledat v tehdejších antropologických vědeckých studiích, které rozlišovaly daleko více ras, než ti dnešní. Ovšem i tak byly již tehdy známé podobnosti mezi například středomořskou rasou (např. Italové) a

---

¹¹³Zde můžeme vidět nesmyslnost pojmu antisemitismus. Mezi semitské národy totiž nepatří pouze Židé, ale také Arabové. Je tedy poněkud paradoxní, že když hovoříme o arabském antisemitismu, lze jej explicitně vyložit i jako nevráživost Arabů vůči sobě samotným.

¹¹⁴Epikantus je označení pro oční záhyb.

nordickou rasou (např. Švédové). Oním důvodem byly nejspíš pseudovědecké rasistické teorie, které chtěly z jistých etnik či národů vytvořit méněcenné a tak z nich vytvořily samostatnou rasu, odlišnou, zhoubnou a nebezpečnou (Chamberlain 1910).

I tak ovšem zůstává s podivem, že Hitlerovými spojenci bylo mnoho národů, které měly k ideálu árijské čistoty minimálně daleko. Jednalo se například o mongoloidní Japonce, přední spojence nacistů, nebo Tibeťany, kam nacisté podnikali vědecké expedice za účelem nalezení původních Árijců. Hitler ovšem nijak zásadně nezakročoval ani proti černošům. Ve Třetí říši žilo několik tisíc potomků koloniálních vojáků z první světové války, ať již čistých, nebo již míšených. Někteří z nich byli sterilizováni, ale pokud nebyli komunisté či se jinak neprotivili státu, mohli za nacismu normálně existovat. Někteří z nich, jako například Hans-Jürgen Massaquoi¹¹⁵, byli i členy *Hitlerjugend* či si mohli najít běžnou práci. Ke konci války dokonce i někteří jedinci tvořili součást *Wehrmachtu* nebo jednotek SS.

V zahraničních divizích *Wehrmachtu* či SS obecně sloužilo spoustu Neárijců – Lotyšů, Litevců, Estonců, Ukrajinců, Nizozemců, Norové, Finové, ale také černoši, Asiaté, Arabové a Indové. Indové bojující proti koloniální Británii byli Hitlerovými spojenci a paradoxem tak zůstává nacistický likvidace Cikánů, tedy etnika, které pochází právě z Indie. Arabové podporovali Hitlera ze stejných pohnutek, především kvůli antikolonialismu a nevraživosti vůči Velké Británii a Francii a také díky antisemitismu. Muslimové a nacisté měli boj proti Židům jako společný cíl a to také posvětil Hitler spojenectvím s Velkým jeruzalémským muftím Hajem Aminem Al-Husseini¹¹⁶ (Massaquoi 2001).

---

¹¹⁵Hans-Jürgen Massaquoi (1926–2013) byl německý míšenec, vnuk liberijského generálního konzula v Německu. I přesto, že byl mulat, přežil období nacismu a později se přestěhoval do Spojených států.

¹¹⁶Haj Amin Al-Husseini (1897–1974) byl arabský muslimský vůdce v protektorátu Palestina, arabský nacionalista a odpůrce sionismu, jenž zastával úřad Velkého jeruzalémského muftího.

Aniž bychom tak chtěli jakkoliv ospravedlňovat nacistické zločiny, paradoxem zůstává, že režim nebyl v dnešním slova smyslu rasistický. Až budeme v následující kapitole mapovat a analyzovat některé dnešní politické strany, které se hlásí nebo jsou označovány za neonacistické, zjistíme, že jsou daleko více rasistické, než byli sami nacisté. Dnes je totiž rozšířen tzv. bílý nacionalismus a ten se staví proti černochům, Asiatům, Židům, Arabům a dalším. Tedy i proti spoustě těch, kteří stáli na straně nacistů. O tom ale většina neonacistů nemá ani potuchy.

2.6. Sport, kultura, věda, náboženství a příroda v nacistickém Německu

Nacistická ideologie, jak již bylo řečeno v teoretické kapitole, stejně jako ta fašistická vychází z kultu modernity a jsou pro ni podstatné historické tradice, mýty a legendy. I z tohoto důvodu věnovali nacisté velkou pozornost ochraně fauny i flóry, světovým náboženstvím i pohanskému odkazu či tělovýchově. Stranou nezůstal ani vědecký pokrok či kultura.

V poslední části této kapitoly stručně shrneme, jaké byly další aspekty života ve Třetí říši. Již jsme zmínili podstatné body, jakožto ekonomickou a sociální, zahraniční a rasovou politiku. V počátku bylo také naznačeno, jak fungoval nacistický právní řád. Nacisté po ovládnutí vnitra a tudíž veškeré policie poměrně hladce zavedli diktaturu a brzy na to měli pod palcem také celou justici, kam přešla většina členů z předchozího liberálního režimu, kteří jí byli znechuceni a rádi by se navrátili k monarchistickému autoritarismu. Třetí říše byla totalitním státem, a to dokresluje také fakt, že politika a ideologie prostupovaly všemi aspekty lidského života. My se nyní podíváme, jaký měli nacisté vliv na další společenské činnosti či organizace.

Nacistická i fašistická ideologie v sobě přímo obsahuje kult modernity a velmi vstřícně se staví k mládí. Ostatně také mladá a zdravá, silná společnost by měla být základem silného státu. Sport tak pro nacisty představoval důležitou složku veřejného života. Jeho prostřednictvím mohli nacisté například propagovat svou ideu o nadřazené árijské rase. Zpolitizované a k propagandě použité tak byly letní olympijské hry v Berlíně v roce 1936, kde ovšem Hitler musel několikrát skousnout výhry afroamerických atletů, jako například běžce Jesseho Owense¹¹⁷. Celkově ovšem 11. letní olympiáda dopadla pro Německo skvěle, v počtu zlatých i celkových medailí neměli konkurenci. Další výhrou pro nacistickou propagandu bylo již mimo LOH vítězství boxera Maxe Schmelinga¹¹⁸ nad Afroameričanem Joem Lousem¹¹⁹, ke kterému dokonce došlo na půdě Spojených států. V odvetě ale prohrál a Německo se od něj distancovalo. Tvrdý a disciplinovaný trénink ve sportu měl později vliv také na německé vojáky sloužící ve *Wehrmachtu*, jelikož jejich odolnost a výdrž byly na daleko vyšší úrovni, než u spojeneckých vojsk. Hitler si zdatnou mládež vychovával již od útlého věku v různých mládežnických organizacích, mezi nejznámější patřila *Hitlerjugend*¹²⁰ neboli Hitlerova mládež.

Co se kultury týká, i ta byla v nacistickém režimu zcela podřízena vůli NSDAP a jejího předsedy Adolfa Hitlera. Masivně byla využívána jako prostředek pro šíření antisemitských myšlenek pod taktovkou říšského ministra propagandy Josepha Goebbelse. Nevhodné knihy byly likvidovány, nevhodní autoři byli pronásledováni, a buď včas emigrovali, nebo mnoho z nich skončilo v koncentračních táborech. Tisk ve Třetí říši byl přísně cenzurovaný a zpočátku měl nacistickou propagandu na starost vášnivý antisemita

---

¹¹⁷Jesse Owens (1913–1980) byl americký černošský atlet.

¹¹⁸Max Schmeling (1905–2005) byl německý boxer.

¹¹⁹Joe Louis (1914–1981) byl americký černošský boxer.

¹²⁰*Hitlerjugend* (HJ) byla paramilitární mládežnická organizace pro německé chlapce ve věku od 14 do 18 let.

Julius Streicher¹²¹ se svým deníkem *Der Stürmer*. Stranou státní moci nezůstal ani film, který sloužil čistě k ideologickým důvodům. Kontroverzní postavou světa filmu zůstává režisérka Lenni Riefenstahl¹²², která přinesla řadu inovací do filmového průmyslu, avšak podílela se na nacistické propagandě (Welch 1995).

Nacistický režim byl dozajista jednou z nejbrutálnějších forem vlády, které lidstvo poznalo, nicméně musíme také zmínit jeho přínos v oblasti vědy. Německé vědce, jako například Wernhera von Brauna¹²³, využívali po válce Američané v různých vývojových sférách. Rakouský zoolog a člen NSDAP Konrad Lorenz¹²⁴ dokonce získal v roce 1973 Nobelovu cenu za fyziologii a medicínu. V rámci rasových teorií ovšem také docházelo k pseudovědeckým pokusům, především na věznicích z koncentračních táborů. Tyto eugenické¹²⁵ snahy o vytvoření nadlidí řídil především nechvalně proslulý lékař Josef Mengele¹²⁶, známý jako *Anděl smrti*.

Mezi další nacistické výzkumy lze zařadit neúspěšnou snahu o získání atomové bomby, výzkumné expedice do Antarktidy či sestrojení jakýchsi neidentifikovatelných létajících objektů, které Spojenci označovali jako *foo fighters*.

Otázka náboženství ve Třetí říši je zajímavá. Nedá se s jistotou říci, že by nacisté byli pro či proti náboženství. Poměrně pozitivně se stavěli k různým protestantským církvím, s římskokatolickou církví uzavřeli tzv. *říšský konkordát*, který pomohl vyjednat v roce 1933 kardinál Eugenio Pacelli, pozdější papež Pius

---

¹²¹Julius Schreicher (1885–1946) byl německý nacistický politik, novinář a vydavatel.

¹²²Lenni Riefenstahl (1902–2003) byla německé filmová režisérka, herečka a fotografka.

¹²³Wernher von Braun (1912–1977) byl německý raketový konstruktér.

¹²⁴Konrad Lorenz (1903–1989) byl rakouský zoolog a zakladatel vědního oboru etologie.

¹²⁵Eugenika je disciplína, jež se snaží dosáhnout různými metodami ideálního lidského exempláře.

¹²⁶Josef Mengele (1911–1979) byl německý nacistický lékař, člen SS, provádějící pokusy na lidech v koncentračním a vyhlazovacím táboře Osvětim-Březinka (*Auschwitz-Birkenau*).

XII.¹²⁷, který ale Hitler v praxi málokdy dodržoval a spousta katolíků byla pronásledována či skončila v koncentračních táborech. Velká část nacistických pohlavárů se přikláněla ke germánskému neopaganismu¹²⁸ či chtěla jeho synkrézu s protestantismem. Mnoho z nich navíc věřilo všelijakým mystickým a okultním záhadám či tajemstvím, které je vedly mj. k hledání magických relikvií a artefaktů, jako např. kopí osudu či svatý grál. Část nacistických špiček také patřila k tajnému mystickému spolku *Thule*¹²⁹ a podílela se na vyvražďování jiného tajného společenství, svobodných zednářů (Steigmann-Gall 2003).

Pozitivně se nacisté projevovali také vůči východním náboženstvím, islámu či buddhismu. S muslimy je pojil jejich antisemitismus a do Tibetu nacisté podnikli řadu výprav, když hledali pravlast původních Árijců. Celkový postoj nacistů k náboženství tedy nelze nějak paušalizovat, protože představitelé Třetí říše byli často příznivci rozdílných náboženských idejí. Co je však spojovalo, byla nenávisť vůči náboženským organizacím, mající silný vliv, jakými byly například církve (Goodrick-Clarke 2005).

S již zmíněným neopaganismem souvisí také nacistická ochrana přírody. Hitler a jiní přední nacisté byli v mnohém předchůdci dnešních environmentalistů. Zákony na ochranu přírody a zvířat se udržely dlouhá desetiletí po válce. Je ironií, jak nacisté zacházeli s lidmi a jak se zvířaty. Zákony na jejich ochranu byly jedny z nejpřísnějších na světě, jiné zase zřizovaly spousty přírodních rezervací.

---

¹²⁷Pius XII. (1876–1958) byl 260. představitel Svatého stolce a hlava vatikánského státu.

¹²⁸Neopaganismus označuje různá novopohanská náboženství a kultury.

¹²⁹*Thule* byl tajný spolek německých okultistů, jehož členy bylo mnoho nacistických představitelů. Zabývali se teoriemi o árijské rase, runovými symboly či esoterikou. Jeho členy bylo spousta vrcholných nacistů, kteří spojovali rasové teorie s náboženskými i pohanskými kultury a mýty. Paradoxem je, že tajná společenství, především svobodní zednáři, byla nacisty pronásledována a přitom sami přikládali okultismu a tajnému spolku *Thule* velký význam (Goodrick-Clarke 2005).

3. ANALYTICKÁ ČÁST

V předchozích dvou kapitolách jsme se již dozvěděli spoustu informací, které nyní budeme analyzovat. V teoretické části jsme zmínili obecné teorie ideologií fašismu a nacismu, tedy jak vznikaly, jak se vyvíjely, odkud čerpaly a jaké ideje a myšlenky jsou jejich obsahem. V kontextuální části jsme detailně rozebrali případ země, kde byla nastolena nacistická diktatura, a to německou Třetí říši. Rozebrali jsme, odkud se ideologie nacismu vzala, jaké názory přejala a s jakými novými naopak přišla. Nastínili jsme, jak se nacisté dostali v Německu k moci a jak si svou moc upevňovali, jakou politiku razili a s jakými přišli zákony.

Jednotlivé aspekty nacistické politiky, jako například ekonomická, sociální, zahraniční, rasová či kulturní politika nám nyní poslouží k tomu, abychom zanalyzovali, zdali tyto aspekty souhlasí s tradičními atributy pravicové politiky. Nejprve v této kapitole ale uvedeme názory těch, kteří z různých důvodů zpochybňují tradiční zařazení fašismu i nacismu v pravolevém politickém spektru na pravý okraj a naopak tvrdí, že se jedná o radikální vyústění socialismu a tudíž posouvají fašismus i nacismus na úplně opačný okraj, tedy ke krajní levici, stejně jako komunismus.

K širší analýze nám také poslouží příklady pěti dalších zemí, kde byly nastoleny diktatury či autoritářské režimy, které jsou mnohými označovány jako fašistické a pokud je toto zpochybňováno, minimálně se o nich hovoří jako o krajně pravicových režimech. Konkrétně se bude jednat o kolébku fašismu, tedy Mussoliniho Itálii a následnou Republiku Saló¹³⁰. Dále se bude jednat o dva režimy na Pyrenejském poloostrově, o Francovo Španělsko a Salazarovo Portugalsko. Poslední dvojice bude z Jižní Ameriky a zkoumat

---

¹³⁰Republika Saló je jiný název pro již zmiňovanou Italskou sociální republiku, tedy fašistický loutkový stát Třetí říše. Ve městě Saló jej vyhlásil Benito Mussolini poté, co jej jednotky SS vysvobodily ze spojeneckého zajetí.

budeme Perónovu Argentinu a o Pinochetovo Chile. S těmito zeměmi totiž nacisté úzce spolupracovali, nebo se jedná o režimy, které byly po válce vstřícné k nacistickým uprchlíkům a stejně jako oni urputně bojovaly proti komunismu.

Třetí částí této kapitoly bude menší exkurz do současnosti. Pokusíme se zmínit několik evropských politických stran, které se svou ideologií přímo hlásí k odkazu fašismu či nacismu, nebo jsou za neofašistické či neonacistické označovány médii a některými odborníky, ale i laiky. Našimi kritérii pro výběr politických stran budou jejich programy, vrcholní představitelé, ale také mediální publicita či jejich afinita ke krajní pravici podle odborníků.

3.1. Von Hayekův pohled na fašismus a nacismus v rámci pravolevého spektra

Nyní nahlédněme na von Hayekovu *Cestu do otroctví*, která je stěžejním dílem pro všechny zpochybňovatele pravcovosti fašismu i nacismu. Po přečtení této nepříliš obsáhlé knihy totiž zjistíme, s jakou zaujatostí ji autor psal. A bohužel musíme konstatovat, že nejspíš i s notnou neznalostí v oblasti politické vědy. Jinak si nelze vysvětlit některá von Hayekova tvrzení, která bere téměř jako axiomy a o kterých vůbec nepřipouští jakoukoliv debatu, a přitom se jedná o tvrzení naprosto chybná, nesmyslná a postrádající jakoukoliv racionální argumentaci.

Jestliže získal Nobelovu cenu za ekonomii za přínos v oblasti měnové politiky a hospodářského cyklu, rozhodně nepřišel s ničím revolučním v oblasti politické vědy a v náhledu na ideologie fašismu a nacismu, ale vůbec i liberalismu, konzervatismu, socialismu nebo komunismu. Alespoň ne revolučním v progresivním a inovativním, tedy v dobrém slova smyslu. Von Hayek totiž naprosto nerespektuje zavedené a platné teorie, které jasně říkají, co se rozumí pod pojmem politická pravice a politická levice. Vše u něj podléhá osobní svobodě a roli státu v životě jednotlivce. Proto se nemůžeme divit, že

podle jeho vidění a chápání politiky je vše, co jakkoliv zasahuje do osobní svobody jednotlivce, socialistické a tudíž levicové. Naopak jedinou naprostou pravicovou ideologií je podle něj liberalismus a minimální státní zásahy do ekonomiky a do společnosti. Ve své knize tak přichází například s tvrzením, že konzervatismus má vlastně blízko k socialismu, pokud jde o státní zásahy a moc a význam státu. Setkat se zde můžeme také s výrazy, nad kterými se musíme podívat, jelikož se jedná téměř o oxymoróny – jako například pravicový socialismus (von Hayek 1990).

Teorie štěpících konfliktních linií, neboli *cleavages*¹³¹, se kterou přišli akademici Stein Rokkan¹³² a Seymour Martin Lipset¹³³, byla světu sice představena teprve v roce 1967, tedy 23 let po prvním vydání von Hayekovy *Cesty do otroctví*, avšak jasně zpochybňuje snad všechna von Hayekova tvrzení o politických ideologiích a pravolevém spektru. Von Hayek navíc zemřel až v roce 1992 a do té doby byla jeho kniha ještě mnohokrát vydána v nových vydáních a on své názory nijak nezměnil, naopak, byl o nich ještě pevněji přesvědčen, stále bez jakýchkoliv relevantních argumentů. Jediné, v čem uznal pochybení, byl jeho náhled na Rusko (či Sovětský svaz), které si ovšem sám ospravedlnil tím, že bylo tehdejším válečným spojencem jeho nové vlasti, Velké Británie.

Von Hayek bohužel dělí svět pouze na dvě sféry – na socialismus a liberalismus. Cokoliv, co podle něj není liberální, je socialistické. A je úplně jedno, zdali se jedná o názory konzervativní, skutečně socialistické, nebo například totalitní – což nemůže nijak souviset s pravolevým rozdělením nebo s politickými ideologiemi, jelikož není nějakým daným pravidlem, že totalitní režimy jsou a priori vždy socialistické a levicové a že socialismus je vždy nutně totalitní

---

¹³¹Teorie *cleavages* je politologická teorie, která zkoumá vazby mezi jednotlivými segmenty populace a politickými stranami, které se snaží reprezentovat jejich zájmy. Jedná se o spoustu historických, ekonomických, sociálních či kulturních aspektů, které mohou vytvářet právě ony konfliktní linie.

¹³²Stein Rokkan (1921–1979) byl norský politolog a sociolog.

¹³³Seymour Martin Lipset (1922–2006) byl americký sociolog a politolog.

ideologií (sám von Hayek ovšem tvrdí, že socialismus vždy nevyhnutelně vede k diktatuře, i když se třeba snaží chovat jako tzv. demokratický socialismus). Stejně tak podle něj existuje pouze členění na individualismus x kolektivismus – první bere za dominantní rys pravice, druhé za dominantní rys levice. Je sice pravdou, že pravice se spíše zaměřuje na jednotlivce a levice na kolektiv, nemůžeme to ovšem brát vždy naprosto explicitně. Například národní zájmy jsou nutně záležitostmi kolektivní a rozhodně nemůžeme říci, že by většina nacionalistů byla levicového charakteru, je tomu přesně naopak. Konzervatismus také stojí na tradičních hodnotách a ty jsou hodnotami kolektivními. Individualismus spatřují konzervativci například v ekonomické sféře. Dnešní sociálnědemokratické strany také mnohdy přijaly koncept tzv. třetí cesty a posunuly se ekonomicky více do středu, ale to z nich nedělá automaticky pravicové, protože stále mají levicové postoje v tom, jak se má ekonomika regulovat, nebo jak s ní naložit v sociálních postojích (von Hayek 1990).

Von Hayek neustále přirovnává nacismus ke komunismu, obojí je podle něj vyústěním těch nejkrajnějších socialistických názorů. Srovnává režimy obou ideologií a hledá i nachází mnohé podobnosti. To ovšem není nijak překvapivé, když se v obou případech jedná o ideologii a režimy totalitní. Je logické, že jak nacistická, tak jakákoliv komunistická diktatura je pořád diktatura, tedy pořád bude splňovat rysy totality, jako například jedinou vládnoucí stranu, přísný centralismus, cenzuru, činnost tajné policie a jiných represivních aparátů proti civilnímu obyvatelstvu a obecně porušování základních lidských práv a svobod a neexistenci demokracie. Nazývat tak veškeré diktatury, ať již fašistické, nacistické, socialistické či komunistické jako levicové je zkrátka holý nesmysl. Znamenalo by to kupříkladu, že demokratické režimy a vlády, které mohou být liberální, konzervativní, ale klidně i sociálnědemokratické, jsou všechny pravicové? Jistěže ne. Podle von Hayeka by stejně nejspíš ty pravicové a demokratické byly pouze vlády liberální. Za zmínku by jistě stálo, jak by také von Hayek

nahlížel na feudální, teokratické či absolutistické monarchistické diktatury. Von Hayek dále tvrdí a zde již také čerpá od jiných myslitelů, že fašismus či nacismus byl nastolen tam, kde se komunismus ukázal jako příliš utopický a kde se tedy socialismus musel ubrat jinou cestou (von Hayek 1990).

Dále nesmíme opomenout tvrzení, že fašisté a nacisté, ať již někteří vrcholní představitelé, nebo obyčejní členové těchto hnutí, byli dříve socialisté. Von Hayek má dozajista pravdu v tom, že u mnohých z nich tomu tak skutečně bylo. Avšak to, že například Mussolini v Itálii, nebo Goebbels v Německu, byli zprvu zastánci socialistických myšlenek, nutně zákonitě neznamena, že tito lidé nemohli rázem otočit o stoosmdesát stupňů. Mussolini byl socialisty zhnusen po první světové válce, jejich přístupem k válčení obecně, ale také jejich chováním vůči státu. Zřekl se svých původních názorů i přátel a proti socialistům začal po svém nástupu k moci tvrdě bojovat a změnil také skupinu lidí, pro které začal dělat svou politiku. Stejně jako Hitler, i on se začal orientovat na bohaté a aristokratické vrstvy obyvatelstva, které mu vycházely vstříc díky jeho boji proti socialistům a komunistům. Tak tomu bylo u většiny italských fašistů, kteří dříve koketovali s myšlenkami socialismu. Jak tomu bylo v Německu jsme si již řekli v předchozí kapitole, kdy jsme vysvětlili, jak se Hitler vypořádal s veškerou levicovou opozicí v Německu, ale i v rámci NSDAP a svou pozornost naopak zaměřil na konzervativní a národoveckou pravici. Jistě ne jako vysvětlení tohoto faktu, jako spíše zábavné, ale pravdivé rčení, se nabízí citát uznávaného britského premiéra Winstona Churchilla¹³⁴: „*Kdo nebyl v mládí levičákem, nemá srdce, kdo jím zůstal i v dospělosti, nemá rozum.*“

Von Hayekova rétorika tak často zní podobně, jako propaganda v Sovětském svazu, kdy byl každý vnější i vnitřní nepřítel, pravicový i levicový, označován za fašistu, s tím rozdílem, že pro von Hayeka je každý, kdo není jako on liberál, socialista. A je úplně jedno, k jakému politickému proudu se vlastně hlásí.

---

¹³⁴Winston Churchill (1874–1965) byl britský konzervativní politik a premiér Velké Británie v období druhé světové války.

Naše argumentace o pravicovosti fašismu a nacismu vychází mj. z historických zkušeností, kdy i fašisté, i nacisté ihned po převzetí moci začali v první řadě likvidovat socialistickou a komunistickou opozici. Podle von Hayeka tomu bylo z důvodů soupeření socialistických frakcí o moc ve státě. Podle nás by však bylo spíše logické, kdyby se fašisté a nacisté, kdyby byli skutečně levicovými socialisty, zbavili opozice pravicové. Ta naopak zrod fašismu a nacismu a jeho nástup k moci podporovala (nemáme na mysli úplně všechny pravicové strany a pravicové voliče, ale obecně tu pravicovou část a tehdy většinu, která je podporovala). Von Hayek si také ve svém díle neuvědomuje, že i když byl Hitler proti liberalismu a liberální demokracii, neznamená to, že byl levicově orientovaný a socialista, nýbrž že byl, jak jsme již mnohokrát vysvětlili, stoupencem autoritativní a totalitní formy vlády a tedy diktatury (von Hayek 1990).

Z ekonomického hlediska von Hayek přehlíží veškeré pravicové aspekty fašismu a nacismu, jako například povolené soukromé vlastnictví výrobních prostředků i půdy. Podle něj se jedná o socialismus kvůli centrálnímu plánování ekonomiky. Nutno podotknout, že nacisté sice centrálně dohlíželi na veškerou ekonomiku, ale jak později zjistíme, v Pinochetově Chile byla ekonomika naprosto tržní a podle neoliberálních principů, ale stabilitu garantovala právě státní kontrola. Nacisté rozhodně neprovozovali kolektivizaci, znárodnování a centrálně řízenou ekonomiku, jako tomu bylo v komunistickém Sovětském svazu. Ani korporativismus a monopoly nejsou doménou levice, jak dále zmiňuje (von Hayek 1990).

Kdybychom měli stěžejní dílo všech zastánců teorie o levicovosti fašismu a nacismu shrnout, musíme konstatovat, že Friedrich August von Hayek nahlíží na lidskou společnost a novodobé dějiny trochu jako Karl Marx¹³⁵ a Friedrich Engels¹³⁶. Toto

---

¹³⁵Karl Marx (1818–1883) byl německý filozof, ekonom, sociolog a spoluautor *Komunistického manifestu* (1848).

tvrzení je samozřejmě myšleno v nadsázce, avšak von Hayek skutečně jakoby celé své dílo a své myšlení bral jako neustálou dichotomii dobra a zla, liberalismu a socialismu, individualismu a kolektivismu. O nevyhnutelném boji mezi liberalismem a socialismem mluvil již Arthur Moeller van den Bruck¹³⁷, kterého von Hayek zmiňuje ve své knize. Některé pasáže jsou svými tvrzeními zcela v pořádku, například když popisuje vzestup socialismu, totalitní rysy nacismu, charakteristiku liberalismu, nebo když se zabývá obecně ekonomikou, která je ostatně jeho hlavním oborem. Když ale zachází do politologických témat, charakteristiky ideologií a politického myšlení, naráží na své subjektivní pojetí tohoto problému. Pokud uvádí některé argumenty, jsou neskutečně invalidní, jelikož se neopírá o reálný obraz nacistického režimu v Německu, ani toho fašistického v Itálii. Mluví na základě vlastních teorií, ale nevidí praktickou realitu. Značně zkresleně paušalizuje a kombinuje nesrovnatelné (von Hayek 1990).

Již v úvodu jsme proklamovali, že se v analytické části seznámíme s teoriemi, které zpochybňují pravicovou orientaci fašismu a nacismu v pravolevém politickém spektru. Ovšem nemůžeme zde vyřukat s řadou autorů, kteří toto tvrdí, protože přestože se tak čím dál častěji děje, nejedná se o autory nikterak významné. Krom Friedricha Augusta von Hayeka nemůžeme zmínit jediné podobně významné jméno, které by zastávalo tento názor. Jedná se jedince, ať již vzdělané, nebo laiky, kteří tyto názory šíří prostřednictvím různých hnutí nebo politických stran. Novináři, spisovatelé, ekonomové, blogeři. Právě z této sorty lidí se rekrutují stoupenci levicovosti fašismu a nacismu. Spíše než konkrétní jména vám můžeme říci, že se bude většinou, jako u von Hayeka, jednat o politické přívržence klasického liberalismu či libertarianismu. V České

---

¹³⁶Friedrich Engels (1820–1895) byl německý filozof, sociolog, politický teoretik a spoluautor *Komunistického manifestu* (1848).

¹³⁷Arthur Moeller van den Bruck (1876–1925) byl německý historik a spisovatel.

republice se tak s těmito názory setkáme především u členů či příznivců, stoupců a voličů Strany svobodných občanů.¹³⁸

Tyto myšlenky zatím působí jako jakési výkřiky do tmy či kapky v moři, ovšem to jenom proto, že se doposud nejedná o nějaký ucelený soubor. Nelze očekávat nic jiného, vždyť sám nejvýznamnější a de facto jediný významný propagátor této myšlenky nečerpá z relevantních argumentů, proto je i pro jeho následovníky těžké najít skutečné argumenty pro tento názor. Různí představitelé či sympatizanti Svobodných také operují s následujícími argumenty, proč je fašismus a nacismus levicový – nezkrácený název ideologie zní nacionální socialismus, proto je to levicová ideologie. Skutečně? Později zmíníme Portugalsko, kde zjistíme, že liberálně-konzervativní strana tam nese název Sociálnědemokratická strana Portugalska. Navíc jsme si již vysvětlili, za jakým účelem Hitler nazval svou stranu a ideologii nacionálněsocialistickou. Dále se nacisté oslovovali „*soudruzi*“, stejně jako komunisté. Tento „argument“ podle nás postrádá jakoukoliv validitu. Většina ostatních „argumentů“ pak stejně jako u von Hayeka operuje s charakteristikami totalitarismu, nikoliv levice.

Tyto názory mohou být dány neznalostí jejich autorů na poli politické vědy, nebo jejich přesvědčením, že pouze klasický liberalismus, libertarianismus a neomezená ekonomická svoboda společně s minimálními zásahy státu jsou atributy hodnými pravice. Neuvědomují si, že rozdělení na pravici a levice má spoustu různých dělení a spoustu různých aspektů dělení. Oni se například některými svými názory mohou blížit až anarchismu a ten je klasicky ztotožňován s politickou levicí. Najde se i pár výjimek, kteří tvrdí, že fašismus byl ultrapravicová ideologie, ale nacismus už kvůli svému názvu byl ultralevicovou ideologií. My jsme na rozdíl od nich neignorovali historické souvislosti i podobnosti obou ideologií a naopak jsme prokázali, že nacistická ideologie vychází z té fašistické.

---

¹³⁸Strana svobodných občanů (Svobodní) – je česká libertariánská a euroskeptická mimoparlamentní strana, založená roku 2009.

Ještě existují dva možné argumenty pro levicovost fašistů a nacistů, a to jednak jejich program z roku 1920, jednak novodobé politické strany či hnutí, které se k jejich odkazu hlásí, nebo jim jej přiřčenila média. O prvním jsme již hovořili, k naplnění antikapitalistických bodů nikdy nedošlo, o tom druhém se zmíníme později v malém přesahu do dneška.

3.2. Příklady dalších fašistických či quasifašistických zemí

Abychom lépe ilustrovali, že fašismus a z něj vycházející nacismus jsou ultrapravicové ideologie, zmíníme teď několik dalších zemí s podobnými režimy, jako byl ten v Německu za vlády NSDAP. Spousta odborníků již dlouho řadí mezi fašistické režimy také ty, které byly loutkovými státy Třetí říše během její existence, ale i takové režimy, jejichž vzestup začal až po druhé světové válce. Tato práce není koncipována tak, aby mohla pojmut všechny země s takovými režimy, avšak zmíníme ty, které jsou v odborných kruzích nejčastěji skloňované a označované jako fašistické či quasifašistické.

Jak jsme zmínili již v úvodu, během studené války byly za fašistické označovány sovětskou propagandou téměř všechny vojenské diktatury, které byly podporované Spojenými státy a které byly výrazně antikomunistické. Stejně tak se nahlíželo na režimy na Pyrenejském poloostrově, které byly ultrakonzervativní a svou charakteristikou se více či méně podobaly fašistickým mocnostem. My jsme si proto záměrně vybrali Itálii, jakožto kolébku fašismu, Španělsko, které bývá označováno za klerofašistické a fašisté také podporovali generála Franca během španělské občanské války, Portugalsko, které sice s fašistickými zeměmi téměř nijak nespolupracovalo, nicméně svým korporativním, ultrakonzervativním a antikomunistickým režimem se jim velmi podobalo, Argentinu, jejíž fašismus jevil jisté levicové prvky a která se po druhé světové válce stala hlavním útočištěm nacistických uprchlíků a Chile, jehož

vojenská diktatura tvrdě zasahovala proti levici a také splňovala konzervativní či nacionalistické aspekty.

3.2.1. Fašistická Itálie

Již v teoretické kapitole jsme nastínili některé historické události, proto se teď budeme zabývat spíše praktickou stránkou a povahou Mussoliniho režimu. Von Hayek nám tvrdil, že italské fašistické hnutí vzniklo na pozadí hnutí socialistického. A v tomto ohledu měl beze sporu pravdu. Benito Mussolini a další zakladatelé fašistického hnutí byli původním smýšlením socialisté, z těchto názorů je ovšem mimo jiné vytrhla první světová válka. Dávali socialistům za vinu slabé vlastenecké cítění a stále častěji u nich sílil nacionalismus a touha po obnově italského impéria z dob Římské říše (Mussolini 1935).

Fašisté, kteří z bojových svazků *Fasci di Combattimento* založili stranu PNF, se začali proti socialistům a jejich programu čím dál tím více vyhrazovat. Poté, co se Mussolini dostal po květnových volbách v roce 1921 na kandidátce Národního bloku¹³⁹ do italského parlamentu, pokusil se ještě uzavřít pár dohod se socialisty, které ovšem dlouho nevydržely a již v listopadu téhož roku přijala jeho nově vzniklá strana PNF nacionalistický a spíše konzervativní program (Nolte 1999).

Stejně jako v Německu hrozil vzestup nejenom socialismu, ale i komunismu a stejně jako němečtí, tak italští majetní velkostatkáři, průmyslníci či bankéři začali podporovat fašisty. Paramilitární jednotky fašistů, tzv. *squadristi*, rozpoutávali v Itálii teror proti

---

¹³⁹*Blocchi Nazionali* – italsky Národní blok, byla pravicová koalice, která skončila roku 1921 třetí v parlamentních volbách. Jádro tvořily tři strany: *Partito Liberale Italiano* (PLI) – Italská liberální strana vedená pětinasobným a druhým nejdéle vládnoucím italským premiérem Giovannim Giolittim (1842–1928), *Fasci Italiani di Combattimento* Benita Mussoliniho a *Associazione Nazionale Italiana* (ANI) – Italská nacionalistická asociace vedená nacionalistickým spisovatelem a novinářem Enricem Corradinim (1865–1931).

socialistům a situace v mnoha italských městech na počátku dvacátých let dvacátého století připomínala občanskou válku. Na rozdíl od Německa, kde sice jednotky SA také zastrašovaly opozici, docházelo k daleko brutálnějšímu a častějšímu útokům na socialistické oponenty. Po slavném Pochodu na Řím¹⁴⁰ byl Mussolini jmenován králem Viktorem Emanuele III.¹⁴¹ premiérem a fakticky převzal moc ve státě (Paxton 2007).

Mussolini si začal upevňovat svou pozici a postupně rozšiřovat své pravomoci, navíc se razantně změnil okruh jeho podporovatelů a také fašistická politika se definitivně odloučila od všech svých původních levicových aspektů. V dubnových volbách v roce 1924 se již Mussoliniho PNF postavila do čela pravicové koalice Národní list¹⁴² a získala téměř 66 % hlasů. Součástí této koalice vedené fašisty byli opět liberálové a nacionalisté, stejně tak ale konzervativci a křesťanští demokraté katolického rázu. Je tak jasně vidět, že se stejně jako v Německu jednalo o pravicové síly v opozici vůči levicovým sociálním demokratům, socialistům a komunistům (Payne 2001).

Některé Mussoliniho další kroky se mohou jevit jako rozporuplné, jelikož taková byla i jeho osobnost. Během jeho vlády nad Itálií i následnou Italskou sociální republikou se nicméně nahlíželo, stejně jako v Německu, na soukromé podnikání a soukromé vlastnictví pozitivně, avšak vše muselo směřovat ve prospěch státu. Korporativní ekonomika může být využívána pravicí i levicí, takže ani v této oblasti nemůžeme fašisty otáčet nalevo. Pokud se navíc podíváme na program PNF z roku 1921, zjistíme, že je

---

¹⁴⁰Pochod na Řím byl de facto pokus o státní převrat. Tisíce squadristů pochodovalo směrem na Řím a jelikož se král Viktor Emanuel III. obával hrozící občanské války, jmenoval raději Mussoliniho premiérem.

¹⁴¹Viktor Emanuel III. (1869–1947) byl předposlední italský král z dynastie Savojců a krátce také albánský král a habešský (etiopský) císař.

¹⁴²*Lista Nazioanele* – italsky Národní list, byla pravicová koalice pro volby 1924. Hlavní úlohu hrála Mussoliniho PNF, dále ovšem byli zastoupeni liberálové, konzervativci, nacionalisté a katolíci.

nacionalistický, tradicionalistický, spíše konzervativní a vykazuje prvky pravicového etatismu a elitářství (O'Sullivan 1995).

3.2.2. Frankistické Španělsko

Španělé sice zůstali během druhé světové války vesměs neutrální¹⁴³, spojenectví s fašisty i nacisty ovšem bylo zřejmé. Během španělské občanské války¹⁴⁴ poskytla Třetí říše i fašistická Itálie částečnou vojenskou a také zásobovací pomoc právě Francovu Španělsku. Generál Francisco Franco¹⁴⁵ se postavil do čela armády a po vítězství ve válce zavedl v zemi diktaturu. Jeho režim bývá někdy označován jako fašistický, jindy zkrátka jako národně konzervativní a militantní, jindy jako klerofašistický.

Strana Falanga¹⁴⁶, kterou založil José Antonio Primo de Rivera¹⁴⁷, byla ideologicky charakterizována jako klerofašistická, nacionalistická, konzervativní, antikomunistická a tzv. národně syndikalistická. V různých etapách svého vývoje se měnila i povaha Falangy, avšak vždy se vyznačovala ultrakonzervativně, klerikálně, nacionalisticky a antikomunisticky. Generál Franco měl od počátku podporu církve, armády a později v době studené války pro svůj silný antikomunismus také Spojených států amerických. Brojil naopak proti levicové opozici, republikánům či proti autonomistickým a separatistickým snahám Basků a Katalánců (Preston 2001).

---

¹⁴³Španělsko zůstalo po celou dobu druhé světové války neutrální, španělští dobrovolní vojáci z tzv. Modré divize se ovšem zúčastnili bojů na východní frontě na straně nacistického Německa.

¹⁴⁴Španělská občanská válka (1936–1969) byla konflikt, ve kterém proti sobě stály levicové síly republikánů (komunisté, socialisté, anarchisté) a pravicové síly monarchistů (fašisté, nacionalisté, falangisté, katolíci) (Preston 2001).

¹⁴⁵Francisco Franco y Bahamonde (1892–1975) byl španělský generál a diktátor.

¹⁴⁶Falanga - *Falange Española Tradicionalista y de las Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista* (FET y de las JONS) - byla krajně pravicová politická strana založená roku 1933 a po svém zrušení obnovena v roce 1937.

¹⁴⁷José Antonio Primo de Rivera (1903–1936) byl španělský politik a advokát, zakladatel Falangy.

I přesto, že se nedá mluvit ve Španělsku o jednoznačně fašistickém režimu, frankisté s fašisty spolupracovali, myšlenky národního syndikalismu a fašismu mají mnoho společného, Francův režim byl stejně jako ty fašistické militaristický, nacionalistický a ultrakonzervativní. Ve Španělsku dokonce fungoval volný trh, veškerá půda i průmysl byly ponechány v soukromém vlastnictví. Po počáteční poválečné krizi způsobené do jisté míry silnou izolací zažilo Španělsko ekonomický rozkvět mezi lety 1959–1973, který byl do značné míry způsoben rozvojem turistiky. Francův autoritářský režim nejspíš nebyl fašistický v celém svém období, ale lze jej za fašistický označovat v období od vzniku Falangy do konce druhé světové války, kdy obecně došlo k celosvětovému odsouzení fašismu. Francova diktatura nicméně dále splňovala některé fašistické prvky, a proto ji můžeme označovat alespoň jako quasifašistickou. Pro naši potřebu tak poslouží jako další důkaz o pravcovosti fašismu a nacismu, především pro jejich nacionalistický a ultrakonzervativní charakter (Chalupa 2009).

3.2.3. Portugalský Estado Novo

Jako fašistický z mnoha důvodů nemůžeme označovat režim portugalského premiéra Antónia de Oliveiry Salazara¹⁴⁸, z mnoha dalších by ovšem stálo za úvahu, zdali by širší vymezení fašismu nesplňoval. Salazar vytvořil koncepci tzv. *Nového státu*, portugalsky *Estado Novo*, která by v lecčems mohla odpovídat několika atributům vlastním i pro fašismus. *Estado Novo* byl řízen korporativisticky a autoritářsky a na konzervativních a nacionalistických principech, stejně tak zde byl zakořeněný odpor proti socialismu, komunismu, ale také liberalismu a pluralitní demokracii. Rozdíly ovšem panovaly například v tom, že Portugalci zůstali během druhé světové války naprosto neutrální (nepočítáme-li vývoz některých surovin

---

¹⁴⁸ António de Oliveira Salazar (1889–1970) byl portugalský vysokoškolský učitel a politik, mnohonásobný ministr a také dlouholetý premiér Portugalska (1932–1968).

nacistickému Německu), Salazar odmítal jakýkoliv rasismus i antisemitismus a po převzetí moci se vymezil i vůči fašismu a nacismu, nejspíš ale proto, že nikdy příliš nedůvěřoval jejich hlavním protagonistům, Mussolinimu a Hitlerovi, a spolu s dalšími stranami zakázal i fašistickou stranu Národních syndikalistů. To mu ale nebránilo, aby v Portugalsku zavedl systém vlády jedné strany, kterou se stalo jeho *União Nacional*¹⁴⁹. Salazar během své vlády osobně spravoval také ministerstvo financí, které považoval za nejdůležitější resort a politika pro něj byla pouze prostředkem k realizaci ekonomických cílů. Opíral se o podporu církve i armády, podporoval soukromé podnikání a korporativní ekonomiku. Jeho vláda tak byla plná protikladů, jelikož například povolil svobodu náboženského vyznání, přitom ale katolickou církev povýšil na národní náboženství. Podporoval dekolonialismus a zrovnoprávnil obyvatelstvo kolonií s tím portugalským, ale i tak pomocí tajné policie PIDE¹⁵⁰ podnikal represe vůči politickým oponentům. Jeho režim padl šest let po jeho smrti, kdy levicová vojenská junta během Karafiátové revoluce¹⁵¹ svrhla jeho nástupce Marcela Caetana¹⁵² (Klíma 2005).

Je tak poměrně složité zaškatulkovat Salazarův režim jako fašistický, jak činila sovětská propaganda, ale také není úplně správné ho s fašismem vůbec nespojovat, jelikož splňuje spoustu jeho aspektů.

---

¹⁴⁹*União Nacional* – Národní unie, byla jedinou povolenou stranou v Salazarově Portugalsku, hlásící se ke konzervatismu a nacionalismu.

¹⁵⁰PIDE (*Polícia Internacional e de Defesa do Estado*) – byla tajná státní policie v portugalském Novém státě.

¹⁵¹Karafiátová revoluce označuje levicový vojenský puč, který svrhl autoritářskou pravicovou vládu a pomohl k tranzici v Portugalsku.

¹⁵²Marcelo Caetano (1906–1980) byl portugalský politik a premiér a poslední představitel Nového státu.

3.2.4. Perónistická Argentina a vláda vojenské junty

V Argentině vládla na počátku minulého století velká hospodářská stabilita, především ve 20. a 30. letech za vlády levicového prezidenta Hipólita Yrigoyena¹⁵³. Velká hospodářská krize ovšem vedla k politické i ekonomické destabilizaci země. Během druhé světové války zachovala Argentina neutralitu, v samém závěru války ovšem podlehla nátlaku Spojenců, kteří vyhrožovali ekonomickou blokádu země, a vyhlásila válku již značně oslabenému Německu. V roce 1943 proběhl v Argentině vojenský převrat a do čela státu se dostal bývalý vojenský atašé v Itálii a Mussoliniho obdivovatel, generál Juan Domingo Perón¹⁵⁴. Ten se inspiroval fašistickou ideologií v mnohém, například v nacionalismu, v korporativismu a na rozdíl od původního plánu italských fašistů a německých nacistů se i během své vlády staral o práva dělníků a výraznou oporou jeho režimu se staly odbory (Elena 2011).

Perónismus jako politická ideologie, která je dodnes v Argentině reprezentovaná Justicialistickou stranou¹⁵⁵, bývá mnohdy označován za odrůdu fašismu, avšak jeho charakteristika je obtížněji zařaditelná, právě kvůli Perónově politice, která nezůstala pouze na papíře, ale skutečně aktivně podporovala chudší vrstvy obyvatelstva. Perón se nejspíš inspiroval socialistickými počátky fašismu, které jinde nikdy nevstoupily v praxi. Prosazoval sice také vypjatý nacionalismus a ekonomickou soběstačnost, jeho politika ale vykazovala i levicové prvky. Poštval si proti sobě bohaté vrstvy, katolickou církev a nakonec i armádu, která byla dalším pilířem jeho diktatury. Po svém svržení vojenskou juntou žil v exilu ve

---

¹⁵³Hipólito Yrigoyen (1852–1933) byl argentinský levicový politik a dvojnásobný prezident.

¹⁵⁴Juan Domingo Perón (1895–1974) byl argentinský generál a dvojnásobný prezident.

¹⁵⁵*Partido Justicialista* – Justicialistická strana je perónistická argentinská politická strana, která se dělí na spoustu frakcí, od konzervatismu na pravici po sociální demokracii na levíci.

frankistickém Španělsku, odkud se vrátil na počátku sedmdesátých let a byl opět zvolen prezidentem, ovšem zemřel v úřadě a na jeho místo nastoupila jeho třetí žena Isabel¹⁵⁶, která byla svržena další vojenskou juntou. Následující období se v Argentině nazývá *guerra sucia* neboli *špinavá válka*. Nová militaristická vláda brutálně zasahovala proti všem levicově orientovaným vrstvám obyvatelstva a proti liberálům. V rámci tzv. operace *Condor* ji a další militaristické autoritářské pravicové režimy v Latinské Americe podporovaly Spojené státy a přímo CIA¹⁵⁷. Jednalo se o podporu díky antikomunistické povaze těchto režimů během času studené války. Represe pocítili i levicoví perónisté a proto je složité říci, kam perónismus zařadit (Zourek 2014).

Sám Perón jej stavěl mezi komunismus a kapitalismus jako zlatou střední cestu. Po druhé světové válce se Argentina v rámci operace *Stille Hilfe*, neboli *Tichá pomoc* stala největším útočištěm nacistických uprchlíků. Na základě těchto poznatků by se dal perónismus, ještě snad pro jeho nacionalismus a korporativismus, řadit mezi fašistické režimy, avšak v jeho provedení došlo k výraznému posunu doleva a tudíž bychom jej mohli brát jako středovou ideologii, která může obsáhnout pravicové i levicové postoje.

3.2.5. Pinochetovo Chile

V rámci již zmíněné operace *Condor* podporovaly Spojené státy dalšího pravicového vojenského diktátora, který pomohl ve své zemi zabránit nástupu komunismu. Tím byl generál Augusto Pinochet¹⁵⁸, který svrhl socialistického prezidenta Salvadora

---

¹⁵⁶Isabel Perón (*1931) je argentinská politička a bývalá první dáma i prezidentka Argentiny.

¹⁵⁷CIA (*Central Intelligence Agency*) je americká tajná zpravodajská služba působící jako rozvědka.

¹⁵⁸Augusto Pinochet (1915–2006) byl chilský generál, prezident a vůdce vojenské junty.

Allendeho¹⁵⁹ a sám se postavil do čela vlády vojenské junty. V čele Chile vydržel dlouhých 16 let, do roku 1989, kdy byly vypsané demokratické volby.

Důležitým faktorem jeho režimu byla ekonomika, která příliš nekorresponduje s klasickými fašistickými režimy. Po vzoru chicagské školy¹⁶⁰ byly v Chile zavedeny neoliberální ekonomické reformy – to znamenalo rozsáhlou privatizaci či snižování fiskálního deficitu, což mělo za následek v pozitivním slova smyslu snížení inflace nebo příliv zahraničních investic, v negativním slova smyslu ovšem nárůst sociální nerovnosti či nárůst nezaměstnanosti. Pinochet tak paradoxně byl krutým diktátorem, který potlačoval politická a občanská práva a svobody, na straně druhé ale prosazoval ekonomickou svobodu. I on býval komunistickou propagandou označován jako fašistický diktátor. A je na nás, zdali ho tak budeme chápat, nebo ne. Sami bychom se totiž měli pokusit zanalyzovat, co je vlastně charakteristické pro fašistické režimy (Vial Correa 2006).

Španělský politolog Juan José Linz¹⁶¹ ve svém díle *Totalitní a autoritářské režimy* posuzuje mnoho totalitních a autoritářských režimů a přichází s jistým dělením. Francovo Španělsko, Perónova Argentina a Pinochetovo Chile by podle něj prezentovaly tzv. byrokraticko-militaristické režimy. Podle našeho názoru ovšem Linzovo dělení autoritářských režimů nemusí nutně vylučovat inspiraci daných režimů fašismem či to, že mohly být quasifašistické. Všechny tyto režimy během své existence buď vykazovaly rysy fašismu, nebo fašisty podporovaly, a to jsme ještě ani zdaleka nezmínili všechny, jelikož na to nemáme úplně prostor. Zmíněny by mohly být veškeré nacistické satelity, ale také evropské fašistické politické strany z 20. a 30. let minulého století či další latinskoamerické vojenské a antikomunistické režimy (Linz 2000).

---

¹⁵⁹ Salvador Allende (1908–1973) byl chilský socialistický politik a prezident.

¹⁶⁰ Chicagská škola je ekonomický směr, jenž dostal jméno podle University of Chicago.

¹⁶¹ Juan José Linz (1926–2013) byl španělský politolog a sociolog.

Příklady dalších zemí nám měly ukázat silný antikomunistický a tudíž i protilevicový charakter zemí, kde se plně či částečně uchytily fašistické myšlenky. Nemělo by být pochyb, že všechny tyto režimy (snad s výjimkou perónistické Argentiny), stejně jako nacistická Třetí říše, prakticovaly pravicovou politiku.

Náš výběr zemí navíc nezahrnuje početné množství nacistických satelitů, které během druhé světové války taktéž prakticovaly fašistickou politiku, ani spoustu hnutí či jedinců, kteří fašistické myšlenky prosazovali ve svých zemích. Pokud jsme chtěli dokázat pravicovost fašismu a nacismu, museli jsme nastínit, že tyto myšlenky či jim podobné existovaly také v jiných zemích a že ne vždy musely mít takovou vazbu na Třetí říši. Jak jsme viděli, tyto režimy spojovaly aspekty antikomunismu, nacionalismu či silného konzervatismu. Na základě analýzy jejich chování jsme pak zjistili, že se (snad až na jedinou výjimku) jednalo o pravicové vlády. A přesně to je cílem naší práce, jelikož nám to posloužilo jako další z důkazů pravicovosti fašismu a nacismu.

3.3. Neofašistické, neonacistické a moderní krajně pravicové politické strany

Abychom mohli vysvětlit jakýsi trend, který některé vede k označování fašismu a nacismu jako ultralevicové ideologie, měli bychom zmínit ještě jeden faktor, a to politické strany či hnutí, které svou činnost zahájily po druhé světové válce, tedy v době, kdy byly obě ideologie celosvětově odsouzeny a ve většině zemí také postaveny mimo zákon. Po konci druhé světové války se vítězné mocnosti dohodly na tom, že fašismus i nacismus jsou ideologie, které zásadně omezují lidská práva a svobody a jako takové musejí být zlikvidovány. V samotném Německu byl s přeživšími nacistickými pohlaváry uspořádán poválečný soudní tribunál, nám známý podle

místa konání jako *Norimberský proces*¹⁶². Spojenci se také zavázali, že je nutná *denacifikace* Německa. Takto se to alespoň učí v učebnicích dějepisu. Méně známým faktem ovšem zůstává, že i po válce zůstalo na spoustě důležitých postů poměrně dost nacistů.

Při formování Spolkové republiky Německo po druhé světové válce se na nejvyšších postech objevilo několik politiků, kteří měli nacistickou minulost. Tak například německý spolkový kancléř z let 1966–1969, Kurt Georg Kiessinger¹⁶³ z CDU¹⁶⁴, byl členem nacistické NSDAP od samého počátku jejího vládnutí od roku 1933 až do konce války v roce 1945. Jejím členem měl být podle tajných dokumentů také bývalý prezident Západního Německa Walter Scheel¹⁶⁵ nebo bývalý ministr a spolkový vicekancléř Hans-Dietrich Genscher¹⁶⁶. Zajímavé také je, jak vysoko se po válce dostal bývalý činitel ministerstva vnitra Třetí říše Hans Globke¹⁶⁷. Ten po válce dělal ředitele úřadu spolkového kancléře Konradu Adenauerovi¹⁶⁸.

Je jistě zajímavé, kolik bývalých nacistů, i když ne těch vrcholných, se dostalo po válce do vysoké politiky a že se nejčastěji jednalo o nové členy pravicových stran. Ať již byli členy NSDAP z donucení, ze strachu, z kariérismu či z vlastního přesvědčení, po válce shodili nacistický kabát a jejich novými politickými subjekty se

---

¹⁶²Norimberský proces byl soudní proces s hlavními představiteli poraženého nacistického Německa, vedený spojeneckými mocnostmi (Spojené státy, Sovětský svaz, Velká Británie a Francie). Probíhal od konce roku 1945 do konce roku 1946.

¹⁶³Kurt Georg Kiessinger (1904–1988) byl německý politik a spolkový kancléř.

¹⁶⁴*Christlich Demokratische Union Deutschlands* (CDU) – Německá křesťanskodemokratická unie je německá křesťanskodemokratická politická strana.

¹⁶⁵Walter Scheel (*1919) je německý politik, bývalý vicekancléř, ministr zahraničí a prezident Spolkové republiky Německo.

¹⁶⁶Hans-Dietrich Genscher (*1927) je německý politik, bývalý vicekancléř a ministr zahraničí Spolkové republiky Německo.

¹⁶⁷Hans Globke (1898–1973) byl německý nacistický politik a pracovník na říšském ministerstvu vnitra, po válce byl ředitelem úřadu spolkového kancléře Konrada Adenauera.

¹⁶⁸Konrad Adenauer (1876–1967) byl německý politik a první poválečný spolkový kancléř Spolkové republiky Německo.

nejčastěji stávaly konzervativní a křesťanskodemokratické strany. Na německé poměry tedy pravicové a středopравicové strany, nikoliv levicové.

Mimo tyto bývalé nacisty se ovšem formovaly v Německu i jinde po světě politické strany, které přeci jen chtěly navázat na některé programové body či ideologické rysy fašismu a nacismu. S některými se nyní seznámíme.

3.3.1. Německo

V poválečné historii Německa existovalo několik politických stran, které byly označovány jako neonacistické. Současně německou ultrapravicovou scénu reprezentuje strana NPD¹⁶⁹, která vznikla roku 1964 v tehdejší Západní Německu. V jejím programu můžeme nalézt několik bodů totožných s původním programem NSDAP. NPD se staví jak proti komunismu, tak proti kapitalismu. Požaduje revizi německých hranic, protože tvrdí, že německé území je větší, než jsou jeho současné hranice. Další body jsou podobné, logicky ale související s dnešní dobou. Jedná se o nesouhlas se členstvím Německa v Evropské unii i v Severoatlantické alianci či o antiimigrační politiku, namířenou především proti nebělošskému obyvatelstvu (www.npd.de).

3.3.2. Rakousko

V rodišti Adolfa Hitlera dlouho existovala neonacistická strana, která ovšem byla právě pro svou neonacistickou činnost zakázána. Dnes je v Rakousku občas za neonacistickou pokládána strana FPÖ¹⁷⁰, založená Jörgem Haiderem¹⁷¹. Tato strana se od německé

---

¹⁶⁹*Nationaldemokratische Partei Deutschlands* (NPD) – Národnědemokratická strana Německa.

¹⁷⁰*Freiheitliche Partei Österreichs* (FPÖ) – Svobodná strana Rakouska.

¹⁷¹Jörg Haider (1950–2008) byl rakouský národně konzervativní politik.

NPD podstatně liší. Ač označována médii a politickými oponenty za krajně pravicovou až neonacistickou, sama se deklarovala jako národně konzervativní. Její program tak zahrnoval ekonomický liberalismus (podobný příklad jako v Pinochetově Chile), avšak v sociální sféře byl konzervativní a tradicionalistický. Haider prosazoval umírněný rakouský nacionalismus a euroskepticismus, stejně jako se stavěl proti přílišné imigraci. Jedním z důvodů, proč mohla být jeho strana označovaná jako neonacistická, by mohl být fakt, že oba jeho rodiče byli členové rakouské nacistické strany. Haider nicméně stranu po vnitrostranických roztržkách opustil a založil stranu novou, dva roky poté ovšem zemřel během autonehody. Současným předsedou strany je neméně charismatický Heinz-Christian Strache¹⁷² (www.fpoe.at).

3.3.3. Francie

V zemi galského kohouta je fašismus i nacismus jasně postaven mimo zákon, ultrapravicovými hnutími či stranami se to zde ovšem jenom hemží. Tradičně nejsilnější pozici má však od svého založení roku 1972 FN¹⁷³. Tuto politickou stranu založil Jean-Marie Le Pen¹⁷⁴, který několikrát kandidoval na francouzského prezidenta a od roku 1984 je de facto nepřetržitě poslancem Evropského parlamentu. Pod jeho vedením se Národní fronta jevila skutečně jako neonacistická strana, díky spoustě jeho kontroverzních výroků. Ty například zahrnovaly popírání či zlehčování holocaustu, antisemitské a rasistické výroky etc. Změna nastala v roce 2011, kdy jej na postu předsedy Národní fronty vystřídala jeho dcera Marine¹⁷⁵. Marine Le Pen se postarala o jakési umírnění Národní fronty, která se tak stala

---

¹⁷²Heinz-Christian Strache (*1969) je rakouský národně konzervativní politik.

¹⁷³*Front National* (FN) – Národní fronta.

¹⁷⁴Jean-Marie Le Pen (*1928) je francouzský nacionalistický politik a dlouholetý europoslanec.

¹⁷⁵Marine Le Pen (*1968) je francouzská národně konzervativní politička.

volitelnou pro stále více lidí. Strana již nepůsobí jako extremistická a šovinistická, nýbrž jako klasická národně konzervativní strana, která prosazuje francouzský nacionalismus a suverenismus, ekonomický protekcionismus, sociální konzervatismus či euroskepticismus a snaží se hájit národní a tradiční hodnoty a brojí proti imigraci, islamizaci Evropy či multikulturalismu. Tato změna dopomohla Národní frontě k vítězství ve volbách do Evropského parlamentu v roce 2014 a k nejlepšímu volebnímu výsledku v regionálních volbách v roce 2015. V roce 2017 hodlá Marine Le Pen napodobit svého otce a ucházet se o post prezidentky, díky stále sílící podpoře se to doposud nejeví jako nemožné (www.frontnational.com).

3.3.4. Itálie

V Itálii došlo po konci druhé světové války k rozdělení na dva politické tábory. Na křesťanskodemokratický a komunistický. Mezi těmito tábory byly ovšem stále v živé paměti fašistické myšlenky a netrvalo dlouho a roku 1946 bylo založeno MSI¹⁷⁶ a do jeho čela se postavil bývalý voják a fašista Giorgio Almirante¹⁷⁷. MSI si získalo reprezentaci v italském i v Evropském parlamentu, mělo ovšem vnitřní spory mezi radikálním a umírněným křídlem. V roce 1995 se přetransformovalo do národně konzervativního AN¹⁷⁸, zatímco radikální část MSI založila MS-FT¹⁷⁹. Členkou MSI i AN byla také italská politička a vnučka Benita Mussoliniho Alessandra¹⁸⁰, která ale postupně přešla k umírněnějším pravicovým, nejčastěji národně konzervativním politickým subjektům. V Itálii existuje ještě řada

---

¹⁷⁶*Movimento Sociale Italiano* (MSI) – Italské sociální hnutí.

¹⁷⁷Giorgio Almirante (1914 – 1988) byl italský voják a fašistický a neofašistický politik.

¹⁷⁸*Alleanza Nazionale* (AN) – Národní aliance.

¹⁷⁹*Movimento Sociale – Fiamma Tricolore* (MS-FT) – Sociální hnutí - Tříbarevný plamen.

¹⁸⁰Alessandra Mussolini (*1962) je italská politička, bývalá europoslankyně či senátorka.

dalších neofašistických politických stran a hnutí (www.alleanzanazionale.it).

Abychom neuváděli příliš mnoho příkladů, uděláme si teď jakési resumé dnešní krajně pravicové politické scény, jinými slovy podrobíme dnešní ultrapravicí menší analýze.

Krajní pravice prošla od konce druhé světové války řadou změn. Někteří politologové také rozlišují mezi tzv. radikální krajní pravicí a extrémní krajní pravicí (Mareš 2003). My si myslíme, že právě zde můžeme hledat další vysvětlení vzestupu názorů o levicovosti fašismu a nacismu. Někteří Svobodní totiž také argumentují tím, že mnoho dnešních ultrapravicových politických stran má ve svém názvu, stejně jako NSDAP, přívlastek *dělnická*. U nás v Česku tak existuje z neonacismu osočovaná Dělnická strana sociální spravedlnosti (DSSS). Řada podporovatelů těchto stran či hnutí se také mnohdy rekrutuje z řad hnutí skinheads či z okruhu fotbalových hooligans. Pravdou je, že mezi evropskými i americkými neonacisty najdeme především přívržence subkultury skinheads či fotbalové chuligány. Tato hnutí ovšem pochází z dělnických vrstev, zpočátku sice antirasistických, jelikož původní skinheadi byli potomci karibských dělníků ve Velké Británii. Později ale došlo k členění skinheadů a nejznámější frakcí jsou právě tzv. white power skinheads, kteří často sympatizují s neonacistickými myšlenkami. Nechceme rozebírat dopodrobna tematiku *holých lebek*, ovšem nelze je nezmínit, chceme-li dokázat pravicovost fašismu a nacismu.

Mluvíme-li totiž o fašistech či nacistech, mluvíme, a to nijak neomlouvá jejich zločiny, o nesmírně inteligentních a schopných lidech. Jak jsme zmiňovali, Hitler se ihned po nástupu k moci oprostil od veškerých vazeb na levicové dělnické začátky. Dnešní neonacisté tak nápadně připomínají spíše příslušníky jednotek SA, kteří se přeci rekrutovali ze sociálně slabých vrstev, z dělníků či nezaměstnaných. Moderní neonacisté jsou antisystémoví jedinci s nenávistí ke kapitalismu, kteří mnohými svými názory i svým sociálním postavením spadají spíše mezi levicově orientované voliče. Co je

řadí k extrémní pravici je fakt, že jsou xenofobní, rasističtí a šovinističtí. Jako jednotky SA. Jako by dnešní neonacisté nepochopili dějiny a řídili se spíše Hitlerovým dělnickým programem, díky kterému získal podporu širokých mas a rozdílných skupin obyvatelstva, ale který nikdy nenaplnil. Extrémní pravice tak má paradoxně velmi blízko k politické levici. A co se týká jejich rasismu, již dříve jsme si vysvětlili, jak to měli nacisté se svou nevraživostí vůči ostatním skupinám obyvatelstva. Explicitně jim vadily pouze dva národy, a to Židé a Cikáni. Byť brali některé další jako sobě podřadné, nebránilo jim to s nimi spolupracovat. Dnešní neonacisté ovšem prosazují tzv. bílý nacionalismus, který znamená, že jsou téměř proti všem, kteří nereprezentují původní bílé evropské obyvatelstvo. Jsou proti Arabům, Turkům, Židům, Cikánům, Indům, černochoům i Asiatům. Zkrátka neonacismus má s původním nacismem ve skutečnosti podobného velmi málo. Daleko více mají neonacisté podobného s těmi, kterých se Hitler ihned po nástupu k moci zbavil.

Oproti tomu existují politické strany, hnutí a jedinci, kteří se rekrutují ze střední či vyšší třídy, jsou vzdělaní, podporují tržní ekonomiku. Hlásají spíše národně konzervativní zájmy, logicky se tak staví také proti přílišné imigraci, proti multikulturalismu, proti pozitivní diskriminaci, nabourávání tradičních hodnot či proti sexuálním menšinám. Ty bychom mohli označit jako radikální pravici. Nejsou zásadně proti politickému establishmentu, proti pluralitní demokracii, ale mají své vyhraněnější postoje vůči některým moderním trendům. Leckdy tak bývají médii i politickou opozicí označovány za fašistické, nacistické, autoritářské a nedemokratické (Mareš 2003).

Nechceme tvrdit, že snad radikální pravicové strany jsou více fašistické než extrémně pravicové, avšak z politologického hlediska k nim nejspíš mají blíže. Dnešní národně konzervativní strany sice nesměřují k totalitním diktaturám, jinak mají ale s NSDAP či PNF daleko více společného, než strany národněsocialistické a neonacistické. Ty sice mohou usilovat o změnu systému, o rasově čistou společnost, ale v i v těchto ohledech mají k nacistům daleko a

jedná se spíše o nedotáhnuté politické projekty nižších vrstev společnosti. Dovolujeme si proto tvrdit, že ve 30. letech minulého století by si za spojence vybrali fašisté a nacisté spíše dnešní národně konzervativní strany, než výrazně antisystémové dělnické a národněsocialistické strany.

Ostatně můžeme vidět také na mezinárodní spolupráci těchto stran, kdo se ke komu hlásí. Národní konzervativci jako například Front National považují strany jako maďarský Jobbik¹⁸¹, řecký Zlatý úsvit¹⁸² či bulharskou Ataku¹⁸³ nebo ukrajinskou Svobodu¹⁸⁴ za extremistické, neonacistické, nedemokratické a antisystémové. Pokud jsme zmínili, že národně konzervativní strany mají blíže k fašismu, nabízí se také zajímavé téma pro jinou práci, zdali se tak nesnaží o jakousi formu demokratického fašismu. Tento termín může znít jako nonsens, ale setkáváme se také s pojmem demokratický socialismus, tudíž jej berme vážně. I v 30. letech 20. století existovalo mnoho přesvědčených demokratů, kteří považovali fašismus za správnou ideologii, která pomůže zabránit šíření komunismu. Jednalo se výhradně o politiky pravicové. Sám první československý premiér, Karel Kramář¹⁸⁵, vyřkl následující: *„Národně demokratická strana se postaví energicky v parlamentě proti pronásledování národního a státotvorného fašismu, který je protiváhou protistátní strany komunistické.“*

---

¹⁸¹ *Jobbik Magyarorszáért Mozgalom* (Jobbik) - Jobbik, Hnutí pro lepší Maďarsko – maďarská ultrapravicová strana.

¹⁸² *Laikós Síndesmos - Chrysí Avgí* (Populární Asociace - Zlatý úsvit) – řecká ultrapravicová strana.

¹⁸³ Ataka – bulharská ultrapravicová strana.

¹⁸⁴ *Vseukrajinske obyednannia „Svoboda“* - Všeukrajinská unie „Svoboda“ – ukrajinská ultrapravicová strana.

¹⁸⁵ Karel Kramář (1860–1937) byl český politik, první premiér Československa, představitel několika národně konzervativních politických stran, např. Československé národní demokracie nebo Národního sjednocení.

ZÁVĚR

V závěru naší bakalářské práce bychom rádi zjistili, zdali se nám podařilo odpovědět na naši výzkumnou otázku a na případné podotázky, které jsme chtěli zkoumat. Analyzovali jsme dvě politické ideologie, které jsou spjaté spíše s nedávnou minulostí a které jsou ve většině světa postaveny mimo zákon, protože se jedná o ideologie omezující lidská práva a svobody. Jejich nosné myšlenky jsou ovšem patrně viditelné dodnes u mnoha jejich následovníků, ale i u těch, kteří se k jejich odkazu vůbec nehlásí.

Výzkumná otázka zněla: „Jsou fašismus a nacismus politické ideologie, které bychom mohli a měli zařadit na pravý okraj politického spektra?“ Jelikož jsme vycházeli z předpokladu, že rozdělení politiky na pravolevé spektrum má stále smysl a význam, potřebovali jsme obě ideologie někam zařadit. Pro náš výzkum nebylo až tolik důležité, zdali jsme si politické spektrum představovali jako přímkou či podkovu, rozhodně jsme jej nebrali jako kruh a také jsme si představili politické diagramy a kompasy pro určování pravicovosti či levicovosti politických ideologií podle socioekonomických parametrů.

Fašismus ani nacismus nejspíš nevycházejí ze štěpících linií podle Rokkana a Lipseta, i tak je ale třeba zařadit je buď na politickou pravici, nebo levici. My jsme si stanovili za cíl prokázat pravicovost obou ideologií na exemplárním příkladu, kterým se pro nás stala německá Třetí říše. Německu vládla po 12 let nacistická diktatura a my jsme prozkoumali její chod. Zjistili jsme, jak nacisté vznikli, na koho odkazovali a odkud čerpali, jak se vyvíjeli i jak se dostali k moci a kdo jim k tomu pomohl či kdo je podporoval. Již zde jsme mohli vidět, jak levicové aspekty plnily pouze mobilizační a na dnešní poměry catch-all roli, jelikož nacisté díky nim chtěli oslovit dělnické voličstvo a ubrat elektorát sociálním demokratům a komunistům. Na druhou stranu jejich pravicové aspekty odebraly

hlasy konzervativcům, liberálům a křesťanským demokratům, proto by se skutečně mohla NSDAP nazývat díky své snaze o získání elektorátu ze všech možných a často naprosto rozdílných spekter stranou catch-all typu.

My jsme ale dokázali, že levicové aspekty po nástupu k moci zmizely jak v rámci samotné NSDAP, tak v rámci celé Říše. Všechno, co mělo levicový podtext, bylo odted' pronásledováno. Pravice takový problém s Hitlerovým režimem neměla. Vyšší vrstvy obyvatelstva Hitlera podporovaly již před převzetím moci a výrazně mu k tomu pomohly. Konzervativci i pamětníci starého císařského režimu často plynule a spokojeně přešli od liberální demokracie Výmarské republiky k autoritářskému a později totalitnímu režimu Třetí říše.

Dokázali jsme, že po mnoha stránkách byli nacisté skutečně pravicoví. Dokázali jsme tak na politickém aspektu, jelikož nacisty výrazně podporovaly tradičně pravicové kruhy obyvatelstva (podpora dělníků by ho sama o sobě nikdy nevynesla k moci). Spojenectví navíc nacisté uzavřeli s národními konzervativci, tedy s pravicovou stranou.

Dalším aspektem byla nacistická ekonomika. Také v této sféře nacisté nakonec zůstali napravo, jelikož ponechali soukromé vlastnictví i podnikání, zrušili odbory a spolupracovali s bohatými průmyslníky.

V sociální, neboli společensko-kulturní sféře pak nacisté, jak jsme prokázali, zastávali až ultrakonzervativní charakter. Tím si dozajista naklonili také konzervativní a armádní kruhy společnosti, které s láskou vzpomínali na autoritářský císařský režim. K tomu všemu nacisté spojili mnoho rozdílných vrstev obyvatelstva vypjatým nacionalismem a antisemitismem.

Abychom potvrdili náš záměr, pomohli jsme si také stručnou analýzou podobných režimů, která nám prokázala, že se ani jinde nejednalo o levicové režimy. Prokázali jsme, že nacismus je politická ideologie, která přímo vychází z fašismu, nebo by se dala brát také jako jeho varianta. A došlo také na podotázky, tedy proč vůbec je

většinová teorie zpochybňována. Zjistili jsme, že tato teorie byla zpochybněna již za války ekonomem Friedrichem Augustem von Hayekem, a že dnes na ni navazuje pár jeho stoupců, nicméně se nejedná o souhrnnou akademickou teorii, nýbrž o jakési ojedinělé názorové neshody.

Vyvrátili jsme von Hayekovy argumenty, kvůli kterým obě ideologie řadí k politické levici. Socialistické kořeny obou ideologií již později ustoupily do pozadí či úplně zmizely, navíc jsme poukázali na problém, že von Hayek vidí svět jaksí dichotomicky a neřídí se politologickými teoriemi, nýbrž vlastním úsudkem a okem libertariánského ekonomy. Těm, co operují pouze s pojmy, jsme vyvrátili, že by byl nacismus levicovou ideologií pro svůj název národní socialismus. Tuto delší variantu bereme pouze jako Hitlerův promyšlený tah k získání levicových voličů.

Pro ty, co posuzují fašismus a nacismus na základě chování jeho dnešních stoupců, jsme zmínili některé dnešní politické strany a hnutí, které se k jejich odkazu hlásí nebo se k němu přibližují. Zjistili jsme, že dnešní neonacisté se od nacistů poměrně hodně odlišují a není tak úplně na místě řadit nacismus doleva právě kvůli jeho dnešním stoupcům.

Na základě těchto všech poznatků jsme odpověděli na hlavní výzkumnou otázku tak, že fašismus i nacismus jsou pravicové ideologie, abychom byli přesní, tak dokonce krajně pravicové ideologie. Odpověděli jsme také na podotázky, tedy, proč někteří tuto většinovou teorii zpochybňují, nebo jaké jsou rozdíly mezi původními fašisty a nacisty a dnešními neo- stoupci těchto ideologií.

Přínos naší práce jsme chápali v potvrzení většinové teorie a ve vyvrácení té menšinové, navíc jsme tím chtěli poukázat na značnou nesmyslnost některých politiků, laiků či médií, kteří dnes hojně ohánějí pojmy fašismus a nacismus, aniž by znali jejich pravý význam a případné souvislosti. V jejich podání se jedná pouze o politický či mediální atak vůči politickému nepříteli, nikoliv o akademicky, vědecky a historicky pravdivá označení.

Fašismus a nacismus ve své původní podobě dnes neexistuje nikde na světě, a pokud k nim má někdo blízko, je to potřeba velice široce analyzovat a nevyvolávat apriorní soudy, ať již záměrně se snahou o diskreditaci, nebo nevědomky kvůli neznalosti. Naši práci proto shledáváme přínosnou jak pro akademické prostředí, jelikož potvrzuje akademické, vědecké a historické pohledy na obě ideologie, tak pro laickou veřejnost, politiky a média, protože by jim mohla rozšířit jejich obzory a dokázat, že ohánět se těmito pojmy s sebou nese jakousi zodpovědnost a nutnou znalost dané problematiky.

ZDROJE

Prameny

- Alleanza Nazionale. <http://www.alleanzanazionale.it>
- Freiheitliche Partei Österreichs. <http://www.fpoe.at>
- Front National. <http://www.frontnational.com>
- Nationaldemokratische Partei Deutschlands. <http://www.npd.de>
- The Political Compass. <http://www.thepoliticalcompass.org>

Literatura

- Balík, Stanislav a Kubát, Michal. 2004. *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů*. Praha: Dokořán.
- Barkai, Avraham. 1990. *Nazi Economics: Ideology, Theory and Policy*. Yale: Yale University Press.
- Bradley, John F. 1995. *Dějiny třetí říše: (Německo v období nacismu)*. 1. vyd. Praha: Victoria Publishing.
- Buchheim, Hans. 1968. *Anatomy of the SS State*. London: Collins.
- Burleigh, Michael. 2008. *Třetí říše: nové dějiny*. Praha: Argo.
- Dejmek, Jindřich. 2011. *Zrod nové Evropy: Versailles, St-Germain, Trianon a dotváření poválečného mírového systému*. Praha: Historický ústav.

- Eberle, Henrik a Uhl, Matthias. 2006. *Akta Hitler*. Praha: Euromedia Group.
- Ehrenreich, Eric. 2007. *The Nazi Ancestral Proof: Genealogy, Racial Science, and the Final Solution*. Bloomington, IN: Indiana University Press.
- Engel, David. 2000. *The Holocaust: The Third Reich and the Jews*. Harlow: Longman.
- Evans, Richard. 2005. *The Third Reich in Power*. New York: Penguin Group.
- Fest, Joachim. *Hitler: kompletní životopis = [Orig.: Hitler eine Biographie]*. Přeložil Tomáš Kurka. Praha: Naše vojsko.
- Filípek, Jan. 2001. *Mnichov 1938: Hra o Československo*. Praha: Dr. Eduard Grégr.
- Gebhart, Jan a kol. 2000. *Kronika druhé světové války*. Praha: Fortuna.
- Gellately, Robert. 2003. *Kdo podporoval Hitlera: společenský souhlas a režimní nátlak v nacistickém Německu*. Prostor.
- Gilbert, Martin. *Druhá světová válka: úplná historie*. Praha: BB/art.
- Goodrick-Clarke, Nicholas. 2005. *Okultní kořeny nacismu: tajné árijské kultury a jejich vliv na nacistickou ideologii = [Orig.: The occult roots of nazism]*. Přeložil Miloslav Korbělík. Praha: Eminent.
- Hart, Liddell. 2000. *Dějiny druhé světové války*. Jota, s.r.o.
- Hayek, Friedrich August. 1990. *Cesta do otroctví: [Orig.: The road to serfdom]*. Vyd. 2., v ČSFR 1. Přeložil Tomáš Ježek. Praha: Academia.

- Heywood, Andrew. 2008. *Politické ideologie*. 4. vyd. Přeložil Zdeněk Masopust. Plzeň: Aleš Čeněk.
- Chalupa, Jiří. 2009. *Diktátor a prosperita: Francisco Franco a španělský „hospodářský zázrak“*. Historický obzor.
- Chamberlain, Houston Stewart. 1910. *Základy devatenáctého století*. Praha: A. Hajn.
- Jodl, Miroslav. 1994. *Teorie elity a problém elity*. Praha: Victoria Publishing.
- Keynes, John Maynard. 2004. *Ekonomické důsledky míru: [Orig.: Economic consequences of the peace]*. Přeložil Pavel Pšeja. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Klíma, Jan. 2005. *Salazar – tichý diktátor*. Praha: Aleš Skřivan ml.
- Knopp, Guido. 2006. *Hitlerovi manažeři*. Ikar
- Knopp, Guido. 2010. *Uchopení moci*. Praha: Knižní klub.
- Linz, Juan José. 2000. *Totalitarian and Authoritarian Regimes*. Rienner
- Mareš, Miroslav. 2003. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. Barrister & Principal.
- Massaquoi, Hans-Jürgen. 2001. *Destined to Witness: Growing Up Black in Nazi Germany*. William Morrow Paperbacks.
- Milward, Alan S. 1965. *The German Economy at War*. London: The Athlon Press.
- Mussolini, Benito. 1935. *The Doctrine of Fascism*. Firenze: Vallecchi Editore.

- Nolte, Ernst. 1999. *Fašismus ve své epoše: [Orig.: Der Faschismus in seiner Epoche]*. 1. vyd. Přeložil Jan Dobeš. Praha: Argo.
- O'Sullivan, Noël. 1995. *Fašismus*. Brno: CDK
- Overy, Richard J. 1994. *War and Economy in the Third Reich*. Oxford: Clarendon Press.
- Overy, Richard J. 2002. *The Battle of Britain: The myth and the reality*. New York: W. W. Norton & Company.
- Paxton, Robert O. 2007. *Anatomie fašismu: [Orig: Anatomy of fascism]*. Vyd. 1. Přeložila Vanda Pokorná. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny.
- Payne, Stanley G. 2001. *A History of Fascism, 1914–1945*. Oxon: Routledge.
- Peukert, Detlev J. K. 1989. *Inside Nazi Germany: Conformity, Opposition and Racism in Everyday Life*. London: Penguin Books.
- Preston, Paul. 2001. *Franco: Krvavý diktátor, nebo spasitel Španělska*. 1. vyd. v českém jazyce. Přeložil Luboš Heger. Praha: BB art
- Platón. 2001. *Ústava*. 3. oprav. vyd. Přeložil František Novotný. Praha: Oikoymenh
- Rašín, Milan. 2007. *Operace Weserübung*. Historický obzor.
- Říchová, Blanka. 2000. *Přehled moderních politologických teorií. Empiricko-analytický přístup v soudobé politické vědě*. 1. vyd. Praha: Portál.
- Seligmann, Matthew a Davison, John a McDonald, John. 2008. *Ve stínu hákového kříže: Život v Německu za nacismu 1933–1945*. KMa, s.r.o.

- Schweitzer, Arthur. 1977. *Big Business in the Third Reich*. Indiana: Indiana University Press.
- Soukup, Václav. 2004. *Dějiny antropologie – Encyklopedický přehled dějin fyzické antropologie, paleontologie, sociální a kulturní antropologie*. Karolinum.
- Steigmann-Gall, Richard. 2003. *The Holy Reich: Nazi Conceptions of Christianity, 1919–1945*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Stone, David. 2012. *Hitlerova armáda*. Praha: Volvox Globator.
- Vial Correa, Gonzalo. 2006. *Pinochet: portrét diktátora*. Praha: Prostor.
- Welch, David. 1995. *The Third Reich: Politics and Propaganda*. London & New York: Routledge.
- Winchester, Charles. 2005. *Východní fronta: Hitlerova válka v Rusku 1941–1945*. 1. vyd. Brno: Computer Press.
- Zourek, Michal. 2014. *Checoslovaquia y el cono sur 1945–1989: relaciones políticas, económicas y culturales durante la Guerra Fría*. 1. vyd. Praha: Karolinum.